

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Biblioteques

1500969687

LA PLAÇA DE CATALUNYA

711.7 (46.7)
PUIG

LA PLAÇA DE CATALUNYA

PER

JOSEP PUIG I CADAFALCH

P.F.

COMENTARIS

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Biblioteques
Biblioteca d'Humanitats

ANY MCMXXVII

LLIBRERIA CATALÒNIA - PLAÇA CATALUNYA, 17; BARCELONA

Imp. A. López Llausàs
Diputació, 95 - Barcelona

EN l'arquitectura, com en la música i en l'art dramàtic, l'artista fa directament i personal una part sols de la seva obra; cal després que la construeixi, i fins que l'ha construïda i dirigida en tots els seus detalls, amb les nombrosíssimes col·laboracions de dibuixants, d'escultors, de pintors, de paletes, picapedrers, ferrers i fusters, més diversos que els músics d'una orquestra i més heterogenis que el complicat personal dels escenaris, no ha fet la seva obra. Els plànols com les solfes o com el drama escrit, diuen poc al profà: sovint li expliquen quelcom diferent del que és l'obra en si mateixa. Un plànol ben dibuixat, amb un paisatge ben pintat amb magnífiques nuvolades, enganya els que el contemplen, i l'obra pictòrica es sobreposa a l'obra arquitectònica: un engany anàleg al de qui judiqués l'obra musical per sa bona edició o la de l'escriptor dramàtic per la pulcritud d'una bona lletra.

Explico això per vèncer l'escrúpol de publicar uns plànols que ja no s'executaran i que fatalment no veurà ningú realitzats, i que, per la força del fat, estan destinats a

ésser per sempre més l'obra incompleta, com els fulls de música escrita i inexecutada o els d'una obra dramàtica que no es veurà mai sobre l'escena.

Amb escrúpol i tot, he cregut interessant de donar a conèixer què és aquesta preparació de papers, necessària abans de realitzar una obra arquitectònica. Els papers són com el plànol d'una batalla que després s'ha de donar *coram populo*, sense previ assaig i sense teló de boca que tapi l'escenari abans de la representació. En l'execució davant del públic no es pot vacil·lar; les grans pedres, abans de portar-les a lloc, no han pogut ésser assajades: l'assaig és sobre el paper, on la goma esborra en un instant o el calc renova completament el que en la realitat costaria centenars de milers o milions de pessetes d'esborrar!

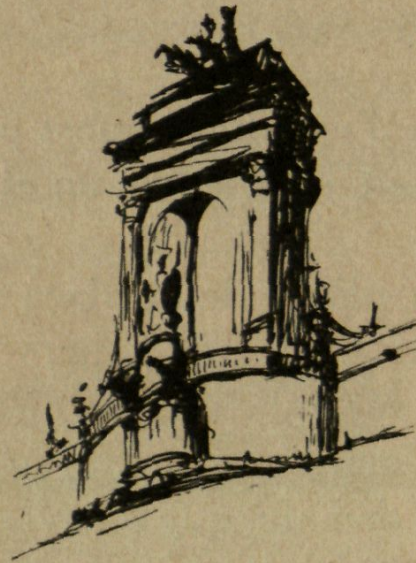
Aquests papers freds, que donaran una idea d'un llarg estudi, són nimbats ara de l'aurèola trista de les coses mortes abans d'hora.

Jo vaig caure en la tasca penosa d'estudiar aquest problema, per invitació de la Comissió que cuidà els afers de la Ciutat nova, en el mes de juny de l'any 1915, aviat farà dotze anys.

Atenent-la, vaig presentar un plànol de la plaça i una perspectiva de son conjunt. La presentació no produí altre efecte que uns papers que devien arxivar-se, així secament, sense ni la cerimònia d'una fórmula qualsevol de les que acaben les coses. Al cap d'anys, cap a l'any 1918, la Comissió mateixa, noticiosa que jo havia realitzat treballs per a l'estudi de la plaça, em demanà que li enviés «plànols, croquis o dibuixos que permetessin formar concepte de la urbanització projectada» i l'any 1922 un altre Ajuntament m'encarregava, sense ni un vot en contra (condició que fou per mi posada), que estudiés el projecte. Al cap d'un any, jo sotmetia diversos aspectes del problema a una reunió de regidors en una conferència quasi pública, i els presentava un avantprojecte de plan general; i la Comissió després em deia que havia acceptat la meva propos-

ta i en conseqüència que “redactés el projecte d’urbanització en la forma per mi proposada”. A la fi de l’any 1924, l’Ajuntament considerava convenient no portar-lo a execució. El que passà després és massa proper per a ésser història: “no’n parlem pus”.

LA Plaça de Catalunya, tal com està situada i delimitada, té son origen no en l'estudi meditat de l'urbanitzador, sinó en l'opinió pública constant. La Plaça de Catalunya fou durant anys com tantes coses vives, una cosa inexistent i subversiva... fora de la llei. La norma, la legalitat, era representada pel plànol aprovat i vigent degut a l'enginyer D. Ildefons Cerdà, qui en el lloc de la plaça hi posava uns carrers i uns solars on edificar cases com les altres (L. I). En Cerdà concebia les ciutats com una cristal·lització d'un mineral, tal com les ciutats americanes. Ell no coneixia l'origen hel·lenístic de les ciutats rectangulars, cosa que hauria donat un gran argument a la seva mentalitat de demòcrata pseudo-clàssic. La seva urbanització com una malura geomètrica, devia envair-ho tot i topar amb tot. Les adaptacions diverses que ha sofert el plànol no han pogut treure a la ciutat nova son aspecte monòton. Ni la reforma projectada per En Jausely, en gran part abandonada, ha aconseguit fer-la passar de ciutat cristal·lització a ciutat orgànica.

El plànol d'En Cerdà té un origen pintoresc. Com a enginyer, estava autoritzat per una R. O. de 2 de febrer de 1857 per a aixecar un plànol topogràfic dels voltants de Barcelona, a fi que servís per a estudiar l'engrandiment de la Ciutat. El bon home s'entusiasmà, i trobà que era facilíssim sobre la gran plana dibuixar una quadrícula i que fàcilment la quadrícula podia esdevenir una Barcelona nova. Home d'influència en les altures, aconseguí, passant per sobre l'Ajuntament, enviar son projecte a Madrid, fer-lo informar favorablement per la Junta Consultiva de Camins, Canals i Ports, i que fos aprovat pel Ministeri de Foment (R. O. de 7 de juny de 1859), mentre la Ciutat (15 d'abril de 1859) tenia obert un concurs, amb un programa ple de coneixements del problema, on es demanava, amb clarividència superior a son temps, tota l'organització de la ciutat que avui veiem tan desgraciadament realitzada: carrers d'enllaç amb els pobles que amb el temps han d'ésser centres vitals; enllaç racional amb la ciutat antiga; les places "de confluència enterament desembarassades, les de reunió amb pòrtics al voltant, les d'eixampla amb obres monumentals, fonts, jardins, arbres en el centre; mercats, basars, edificis per a les estacions de ferrocarril, etc., etc....". En aquestes bases del concurs es preveia que, "en els afores de l'antiga porta d'Isabel II es construirà una gran plaça central en la qual confluïran els principals carrers de la nova població, divent-se construir en ella un monument corresponent a ses proporcions, i encara podrà ésser decorada amb alguns edificis públics". Era la visió de la plaça al capdamunt de la Rambla que anys a venir havia d'engendrar la Plaça de Catalunya.

L'escàndol que la imposició del plànol Cerdà va moure fou extraordinari. Hi hagué les corresponents dimissions de regidors, que els fets formen un cicle que en la història

ve repetint-se. El plànol, dibuixat amb aquella precisió de delineant de desmunts i terraplens, fou exposat al públic al costat dels que prengueren part en el concurs. Les murmuracions i les discussions violentes ultrapassaren la mida habitual. En els diaris del temps, en panflets diversos, es veu clarament la Barcelona vella murallada, amb sos defectes i qualitats, per pena nostra rediviva encara.

Ja en l'època es parlava del "confús laberint que produirien un sens fi de carrers immensament llargs, que a cap part condueixen, tallats en esquadra per altres d'idèntics, donant lloc a multitud de quarters, tots iguals, que no poden agrupar-se de cap manera". I es retreia també que "les taules de dames servien per al joc i no per a la fàcil comunicació d'una ciutat populosa".

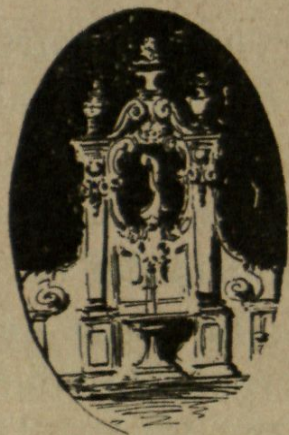
Acompanyava el plànol d'En Cerdà una enormíssima memòria, un dels volums de la qual volia ésser una teoria de la urbanització, i l'altre una estadística del problema de l'habitació de la ciutat. El primer començava amb una introducció erudita: La urbanització entre els troglodites, "nombre que lleva todavía una raza de salvajes que en el interior del Africa ocupan semejantes viviendas", la del període del «Ciclopismo» i del «Tugurismo». Seguia el període històric, no menys divertit que el prehistòric; (adverteixi's que l'obra es publicava l'any 1867). Tota una història artificial omple capítols i capítols i grans paràgrafs tres vegades repetits serveixen per a dir ben poca cosa positiva. Castelar està llavors en la plenitud de son esplendor. Urbanització grega, fenícia, romana, sense cap examen de les poques realitats conegudes; urbanitzacions feudals, urbanització aràbiga-espanyola, urbanització americano-indígena!... urbanització hispano-americana! Després d'aquesta història sense història, estudia una teoria

imaginària de formació de les ciutats, de com formen llurs plànols, els sistemes de transports. És on es veu l'home de talent: ella, degudament comprimida, esporgada d'una verbositat sense límits, fóra un capítol interessant de geografia humana aplicada a la generació de les urbs.

El plànol de la Ciutat que resulta de tanta paraula buida és la ciutat nova en què avui vivim; mes omple d'indignació de veure com En Cerdà s'atreveix a travessar barroerament la carn viva de la ciutat antiga destruint monuments interessants, encasstant els seus quadrats de joc de dames en la vella estructura de la ciutat històrica. En ell la plaça de la fi de la Rambla no existia; una plaça s'obria més enllà de la Gran Via de les Corts Catalanes, centrada amb el Passeig de Gràcia, que als ciutadans de Barcelona del temps degué semblar una estranya i inassequible promesa; les Rondes semblaven esquifides als acostumats a veure-hi els herbeis al peu dels glacis de les muralles; el Passeig de Sant Joan era destruït. Un consol hi ha només: el de preveure la destrucció de la Ciutadella ominosa aixecada contra Barcelona, lloc de presons i de martiris.

Amb tot, el plànol Cerdà era millor que la seva realització. El propietari tendeix a la uniformitat i a poc a poc amb una constància entomològica, ha anat rosegant i convertint en solars edificables tots els jardins, tots els eixamplaments, tots els llocs destinats a edificis públics; i així la plaça del Passeig de Gràcia fou suprimida, i les amplades diverses del gran passeig, que hauria pres aspectes interessants de perspectiva, foren uniformades fins a arribar a l'actual monotonia de ciutat americana edificada en mig d'una Pampa material i destinada a una tribu pretensiosa sense necessitats de l'esperit i sense més aspiració de ciutat que l'aglomerat de cases on menjar, beure i dormir.

El plànol Cerdà fou la imposició tutelar del Govern: una persona d'ordre que el defensava feia notar com en ell seria fàcil combatre les bullangues per un sistema de coordenades cartesianes de metralla.

DAVANT el plànol Cerdà hi hagué en el concurs celebrat per l'Ajuntament el plànol de l'arquitecte Rovira (L. II), que posava al cap de la Rambla una plaça d'on radiaven vies cap als centres urbans dels afores, com una mà que volgués ajuntar-los a la mare Ciutat, on es projectaven grans edificis públics. El plànol amorós d'En Rovira s'endugué l'opinió barcelonina, a excepció del vot de l'Acadèmia Provincial de Belles Arts (oh cicles de la història!) que féu la causa de l'Estat, probablement per personalismes i petiteses provincianes. La força del poder fou de major intensitat que la força de Barcelona, i el pensament d'En Rovira baixà a la fossa dels papers morts que no arribaran a realitats, i el plànol enginyeril d'En Cerdà triomfà després d'una lluita llarga i tossuda contra Barcelona. El mal que es causà és avui irreparable. Tenim una ciutat amorfa no per culpa pròpia.

Més les coses mortes tenen una certa virtut màgica: les cendres dels morts impereu sobre els vius; elles guarden sovint el caliu somniat de l'ideal; i pobra de la ciutat

que no té morts sota terra, ni papers en sos arxius, ni llibres inútils en ses biblioteques! Els papers morts del projecte Rovira engendraren l'actual Plaça de Catalunya.

La topada de la geometria artificial d'En Cerdà amb la vella ciutat murada de Barcelona, plena de vives complexitats, fou terrible. Aquesta era l'obra, a la bona de Déu, de la realitat mateixa: la història traspuava per tota la seva difícil estructuració. Des dels romans, tothom hi havia deixat llur petjada. Aquella volia ésser l'obra d'un fals "raciocini matemàtic, sense el control de l'experiència. Foren tan visibles les dificultats, que fou necessari un estudi d'adaptació del plànol declarat oficial. L'any 1862 encara l'Ajuntament suplicava "que es conservés el Passeig de Sant Joan, que es fes un passeig o bulevard de 60 metres d'ample circumdant el perímetre de la Ciutat, que es formés una plaça a la sortida del Portal d'Isabel II", la futura Plaça de Catalunya. De la R. O. concedint-ho (oh generós temps dels governs minuciosos i sol·lícitament paternals!) nasqué la nostra plaça actual; ella féu renéixer les Rondes amples projectades per En Rovira, després altra vegada reduïdes, i conservà les places com les d'Urquinaona i de la Universitat davant dels vells portals; ella "permeté" la conservació del Passeig de Sant Joan que En Cerdà destruïa. L'arxiver Duran i Sampere ha explicat aquesta gènesi per peces menudes. Així el voler del poble triomfà i s'imposà, i la Plaça de Catalunya nasqué en la legalitat, el que no és pròpiament un naixement, sinó una paperassa escrita. De la plaça pensada per En Rovira a la plaça que després es projectà hi ha tot un món de distància. Aquesta davallada es féu per graus. Hi havia a la Ciutat homes amorosos i intel·ligents que cercarén, amb aquella pacient virtut tan catalana, de treure el millor partit del mal. L'any 1868 l'arquitecte Garriga intentava

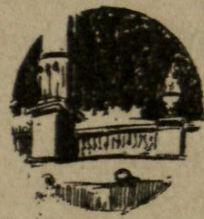
encara una solució de la plaça del capdamunt de la Rambla (L. III), buscant de treure partit de l'enllaç de la ciutat rectangular amb el perímetre poligonal de la Barcelona vella. Altres grans places es somniaren davant la Universitat futura i a la Ronda de Sant Pere, prop del Passeig de Sant Joan, davant un Palau de la Indústria que no devia arribar a nàixer. Res d'això triomfà, i s'anà a parar a la disposició de la plaça actual (L. IV). Barcelona ha tingut en tots temps tècnics capacitats per a resoldre sos problemes, i la fatalitat d'elegir solucions inferiors a la intel·ligència dels homes que posseïa. Per a aquesta regressió ha trobat sempre la cooperació omnipotent de l'Estat, aliat als homes pràctics. El poder i la ignara i gris manada dels homes prudents arribaren a la solució urbana actual. I jo sospito que l'urbs, en sa forma material, ha seguit el mateix procés que la Ciutat espiritual, també guerxa i deformada. L'arxiu de la Ciutat és un cementiri d'aquests bons intents, i la Rambla, com l'Infern, es podria empedrar de bons propòsits. Ara anem geperuts d'aquells pecats, com els nostres fills pagaran els pecats actuals, que lliuren a la passió i a l'arrivisme els grans problemes de l'urbs mediterrània, que creix deixada de la mà de Déu o, fent una comparació ben nostra, com els arbres de la Rambla. Mai no es veurà tan clar com és bona la tutela sàvia i rígida del govern omniscient i com menen a bons camins els llargs informes i les minucioses consultes.

Entre la plaça en el paper i la plaça lliure al pas dels ciutadans hi hagué encara una lluita llarga i terrible. Som en el temps en què un banquer vident proposava vendre el passeig del centre del carrer de les Corts Catalanes i en què les vies de la reforma s'estrenyien: primer posant-hi porxos, després suprimint-los. Si és difícil de preveure com la Ciutat creixerà, ho és encara més de convertir l'habitant del carrer d'En Cuc en

habitant d'una gran ciutat. L'edificació ha envaït part de l'àrea de la plaça; les expropiacions són costoses. La fotografia (L. V) ens ha conservat la memòria d'aquelles velles barraques, més o menys sumptuoses, al costat de les construccions neogòtiques, com les farmàcies, de les cases Gibert i Estruc. L'una darrera l'altra anaren expropiant-se i caient. La darrera fou una construcció a la cantonada de la plaça davant els carrers de Fontanella i Passeig de Gràcia, que es va intentar cremar per un simulacre d'incendi en unes memorables festes de la Mercè; en el qual simulacre es demostrà com són incombustibles les cases de Barcelona.

La plaça quedà per fi, de fet, desembarassada d'obstacles materials. Uns passeigs diagonals eren donats al públic; un brollador llançava les aigües al centre de la gran esplanada; de tant en tant, en ocasió de festes, s'hi aixecaven arcs triomfals: la plaça resistí els esplais més fantàstics de l'ornamentació provisional. L'aire de suburbi no havia desaparegut. Tampoc n'havia fugit el dret de propietat edificable que el projecte Cerdà havia donat als solars de la plaça: els propietaris hi muntaren la guàrdia defensant son dret imprescriptible. Els incidents són llargs. Més tard, una *alcaldata*, feta en un bon matí, finalment desembarassà la plaça, i En Fabra i Ledesma l'obrí, amb la llei o contra la llei, a l'ús del poble. La fotografia ens n'ha conservat també el resultat (L. VI).

FILLA d'un part laboriós sortí la plaça deformada. La seva forma és un quadrilàter de la major irregularitat, com un gran solar deixat entre diversos carrers sense un lògic i sistemàtic enllaç amb ells (L. VII). El quadrilàter no és pla i horitzontal, sinó engarxit, tenint la seva major cota a la Rambla de Catalunya (21'06) i la seva menor a l'entrada del Portal de l'Angel (16'77) havent-hi una diferència de nivell de 4'89 metres. La vorera Rambles-Portal de l'Angel és quasi a nivell; la de la Ronda té un desnivell petit de 1'30 que fa una pendent de 0'8 ‰, mentre la prolongació de la de les Rambles té un desnivell de 4'21 que fa una pendent de 2 ‰, el de prolongació del Portal de l'Angel té un desnivell de 3'59 que fa una pendent de 3 ‰ (Ls. XXXVII i XXXVIII).

No és una plaça tal com hauria estat la projectada per En Rovira, sinó una extensió de terra elegida per l'atzar, on es vol encabir-hi una plaça. El problema, ple de dificultats, és un treball penós d'ordenació per a cercar de donar un aspecte monumental al que no ho és.

En Falqués trobà la solució en uns pòrtics, aixecats al centre de la Plaça, amb un edifici monumental al fons: la solució, entre altres, de la de Sant Pere, de Roma (L. XII), aixecada també entre carrerons; però a Roma la solució, que ofegava a un nombre de cases, fou possible d'imposar-se i a Barcelona fracassa, com hauria fracassat tota solució que hagués estat gravosa a la propietat.

El projecte a fer per mi tenia una limitació: la de no tocar els edificis particulars, ni construir pòrtics, ni pensar amb edificis públics, ni ésser de cost excessiu. Hi ha qui ha parlat de 18.000.000 de pessetes; jo no hi he somniat mai i el pressupost, sobre el que he calculat els meus honoraris, no arriba a la tercera part d'aquesta xifra fantàstica.

Aquest treball comença en el subsòl: la plaça té entranyes; fóra un error modelar-la en son exterior sense conèixer-les i adaptar-les. La plaça té un aparell circulatori de conduccions d'aigües per a regar i de clavegueres per a desguassar. Sense preveure aqueix sistema d'artèries i de venes (L. XXXIV), un cop fets els jardins, es moririen de sed, i veuríem com la plaça s'inunda i xaragalla per l'aigua corrent; té després conduccions de gas, conduccions d'electricitat per la llum i per la força (L. XXXV); hi circulen línies tramviàries (L. XLV), ferrocarrils subterranis (L. XLV). No és feina fàcil posar en clar aquest sistema nerviós complicat. Jo guardo en abultades carteres les dades diverses rebudes de l'Ajuntament i de les companyies nombroses de serveis públics.

Un cop conegut l'organisme intern, establerta la topografia en plans i en perfils de la superfície externa, es pot començar a pensar en sa transformació que, per conseqüència, serà també la d'aqueixos diversos serveis interiors.

El públic no s'hi fixarà si tots aquests problemes són ben resoltos; més la seva atenció hi serà vivament atreta si algun d'ells no és previst abans de començar. L'espectacle més petit serà el fer i desfer; asfaltar avui i l'endemà obrir una vall en l'asfalt i l'endemà passat una altra, tenint l'obra en perpètua interinitat.

El públic es fixarà sols en un dels problemes, el problema extern, en el que veu i trepitja cada dia.

La urbanització de la Plaça havia estat una obra improvisada i interina i per això ha durat tants anys: els arbres s'hi havien plantat a la bona de Déu, o millor obeint a dos projectes diferents, a dues pensades de la Comissió d'Eixamplis, com un doble calc sobre un paper o un clixé dues vegades impressionat (Ls. VI a VIII); els fanals foren improvisats en dos dies amb desferres dels magatzems municipals i els bancs arreplegats a l'atzar. El problema a resoldre era donar en el possible a aquell complicat conjunt l'aspecte que requereix una gran Plaça d'un país civil.

LA primera qüestió que es presenta a l'arquitecte urbanitzador és: determinar el que ha d'ésser la Plaça de Catalunya. Per saber el que ha d'ésser és potser necessari saber el que ha estat abans i el que no és encara.

Les ciutats tenen en llur estructuració lleis, les lleis potser més interessants de la geografia humana, i tota una ciència complexa, que avui, lluny d'aquí, té càtedres i instituts d'investigació, va poc a poc determinant-les. Hi ha com a primera llei la gran permanència de les coses. Són avui carrers i places públiques els llocs comunals i els camins antiquíssims. A Empúries, abans de desenterrar les muralles gregues, es veia una part de son perímetre senyalat per viaranys; a Tarragona el circ que August contemplava des de son Palau, senyala encara les ratlles de places i carrers, i, anant més lluny en quant a l'espai i menys en quant al temps, a Boston i a Cambridge i a New-York tenen avui per parcs i per places públiques els antics terrenys de pastura comunals dels primers colonitzadors i llurs grans vies, on circulen els automòbils més moderns,

segueixen els antics corriols dels indis. Els grans llocs urbans actuals tenen la noblesa d'una antiga ascendència.

Així el lloc que ocupa la Plaça de Catalunya, situat al capdamunt de la Rambla, era una lògica ampliació d'aquella via natural que va crear la muralla de ponent de la Ciutat, obligant a deixar al seu peu un espai sense edificar, que fou a la vegada una riera de les aigües que baixaven de la muntanya i esplai per els ciutadans reclosos de la Barcelona migeval. La riera o la rambla fou primer el passeig forà i després la gran artèria central, la via sacra, per on circulen tots els misteris que la Ciutat tanca. La via sacra havia d'acabar en un gran espai que fos el fòrum de l'esdevenidor (L. IX).

Les places les engendren diverses causes: ja és un gran edifici com la que ha obligat a fer el gran temple de la Sagrada Família d'En Gaudí; llavors la plaça ve resolta per l'edifici mateix: tal és la de Sant Pere, de Roma (L. XI), o la Plaça d'Armes de Versalles (L. XII), o la que rodeja els grans edificis de la Biblioteca, de la Universitat i de l'Acadèmia d'Atenes (L. XIII), o la de la catedral de Santiago de Compostela, una de les més monumentals del món, feta pels peregrinatges de tota l'Europa cristiana (L. XIV).

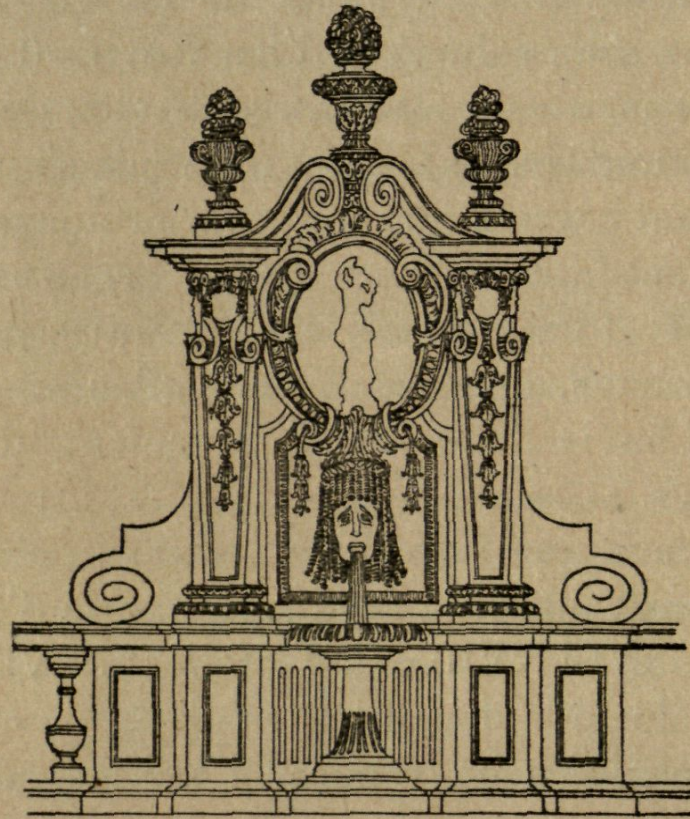
Altres són l'encreuament de carrers com la Plaça d'Urquinaonà i com les grans places de la Concorde i de l'Etoile de París (Ls. XVI a XVIII); llavors llur tràfec les atravessa i elles no són més que una amplificació dels carrers afluents mateixos. Altres són llocs trets al tràfec on es reposa plàcidament o es mercadeja. Tal eren les places antigues com la de Vich o la de Balaguer (L. XIX), o la nostra plaça Reial, o la plaça Monumental de Bruxel·les (L. XX), o la plaça Stanislau, de Nancy (L. XXI), o la de la

Loggia de Brèscia (L. XXII), o la de Sant Marc de Venècia. Així eren les *agora* gregues i els *forum* romans i així les places migevals.

La Plaça de Catalunya no és per ara la plaça de davant d'un gran edifici, ni té ni és fàcil que tingui el caràcter monumental que donen els grans pòrtics o els grans monuments. És simplement una plaça d'enllaç de les vies de la ciutat vella amb la ciutat nova; per això era una gran solució la d'En Rovira (L. II) fent radiar des de son centre les grans artèries que menessin als centres de vida dels pobles del voltant, que són i seran centres vitals secundaris de la gran urbs que s'està formant; mes la realitat l'ha feta brutalment, enllaçant carrers que són com prolongacions de sos costats. Son tràfec avui no és suficientment intens per no deixar grans extensions mortes i la urbanització antiga hi havia marcat un gran núcleus al centre, pas de vianants i estada on reposar (L. VIII). Aquest caràcter, mixte de plaça d'enllaç i de repòs, és el caràcter que la Comissió d'Exemplis decidí havia de tenir definitivament, després d'escoltar la meva conferència a què m'he referit al començament d'aquest estudi. És possible que aquest caràcter sia perdurable, encara que Barcelona creixi en població.

Si fós una plaça de trànsit intens la seva àrea hauria d'ésser desembarassada com la plaça de la Concòrdia (Ls. XVI i XVII) o de l'Etoile (L. XVIII). Si ha d'ésser una plaça mixta de trànsit i repòs la solució la donen tantes places on en els llocs morts que deixa el trànsit hi ha els jardins apacibles on reposar i passos pels vianants apartats de la circulació rodada; meitat carrers per marxar a peu meitat passeigs on flonar. Els exemples són innumbrables; en la major part de les places el tràfec deixa àrees neutres que s'omplen de jardins o de llocs ombrejats per l'arbreda; mentres la circulació apressada,

rodada o de peu, segueix llur perifèria o les vies radials que travessen llurs jardins. La plaça de la Nation, la d'Itàlia, de París, són exemples d'aquestes places mixtes amb carrers radials; la del Duomo, de Milà (L. XV), la de Trafalgar Square, de Londres, (L. XXIII) són claríssims exemples amb carrers prolongació de llurs costats.

ESCALA 1:10

BARCELONA OCTUBRE 1924.

L'ARQUITECTE

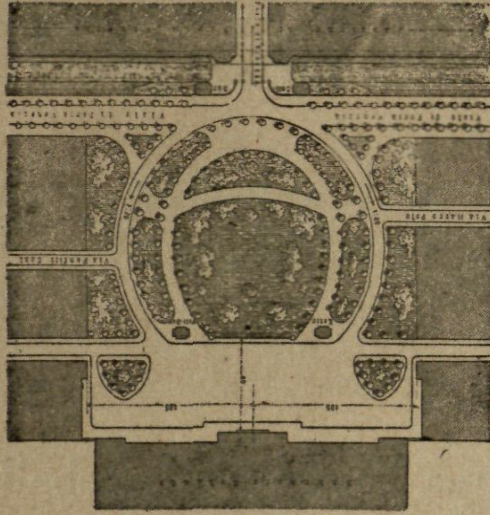
J. J. G. G.

DETERMINAT el caràcter que ha de tenir la plaça de Catalunya comença el treball del projectista: primerament cal separar la circulació rodada i la de peu, de manera que llurs vies respectives enllacin amb les vies afluents, i senyalar els llocs de repòs i de passeig donant-los forma i sobretot donantlos-hi mida.

Per a senyalar els llocs de trànsit rodat cal partir del principi de què els carrers moren a l'entrar a la plaça; cap d'ells s'hi prolonga; és té en compte només que la circulació no s'hi estranguli. Amples voreres en els quatre costats absorbiran el trànsit de a peu de les voreres i els passeigs que hi aflueixen i amples passos per al trànsit rodat donaran pas als carros diversos que hi abocaran les vuit vies que donen a la plaça. El trànsit i l'enllaç vindrà facilitat per un camí oval, i el trànsit a peu es farà més directe per les tres vies radials que travessen el gran oval destinat a lloc de repòs (L. XLIII). El problema és sols de proporció i de mesura.

Jo vull insistir sobre aquest tema de la proporció i la mesura. Camillo Sitte ha escrit sobre d'ell reflexions, entre nosaltres poc llegides i menys practicades: és una

Plaça de l'Estació, de Milà, situada
en lloc de gran pendent
Escala 1/10000

il·lusió pensar que la grandiositat augmenti a l'infinit per la creixença de les dimensions. Un cor d'homes augmenta per raó de les veus que s'hi ajunten; mes, arriba al moment de l'efecte màxim i l'addició de nous cantors ja no el reforcen. La grandiositat no està en relació amb les dimensions reals.

Sovint desconeixem a Barcelona la mida de les coses; així En Falqués, home de talent, caigué en l'errada de fer un túnel terrible de Moncada a Barcelona un dels llargs que hi ha i, a dintre el que pot transitar un carro... per fer-hi passar una canonada d'aigua. Els tècnics de la Companyia d'Aigües resolgueren el mateix problema fent d'aquí a Moncada un senzill camí. Tenim el perill de posseir altres coses paradoxals que un examen tècnic equilibrat refusaria. Tenim les amplades de voreres més grans que existeixen enllaçades amb les voreres més estretes i passos de vies amplíssims i inatravessables sense relació amb l'amplada dels carrers immediats ni amb el tràfec que normalment hi acudeix.

Els problemes de mesura i de proporció no són resolts fàcilment a ull sinó que són conseqüència de fets. Si tinguéssim estadístiques del tràfec, elles ens donarien les dimensions de cada un dels elements vials de la plaça; mes a falta d'estadístiques hi ha les comparacions de com el problema ha estat resolt en altres terres en ciutats anàlogues.

Per això cal saber les dimensions de la nostra plaça i comparar-la amb altres pla-

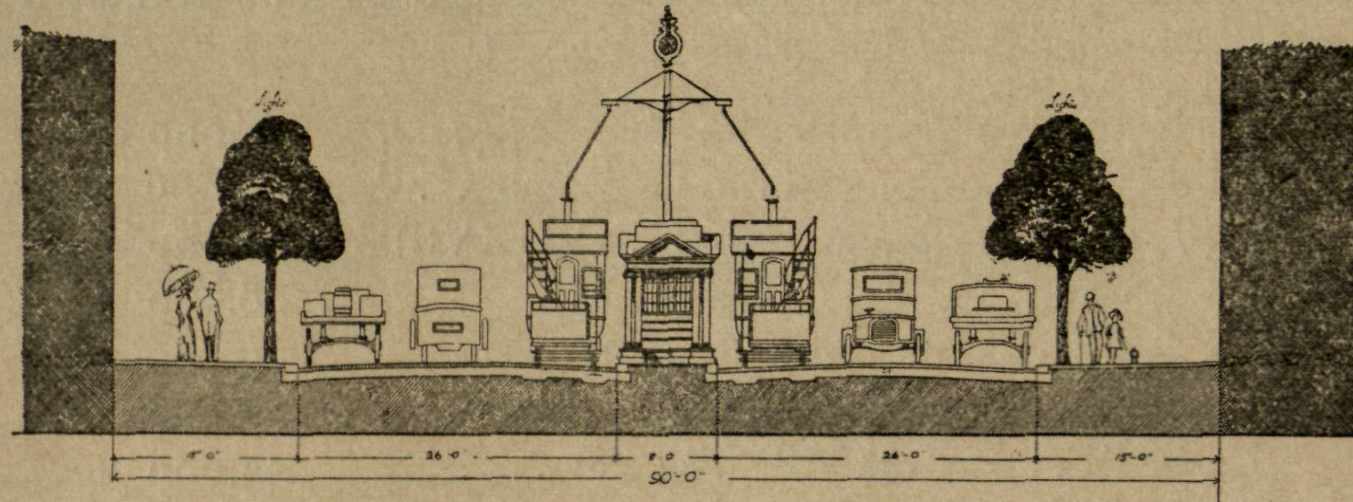
ces conegudes. La Plaça de Catalunya té uns 46.000 metres quadrats i no és per tant una plaça d'extraordinàries mides, més aviat és una plaça mitjana com corresponent a una ciutat com Barcelona, que per molt que creixi és lluny d'ésser París o New-York o Londres.

Prenent un quadro de dimensions de places conegudes d'un tractat d'Urbanització, veiem com són les mides de les grans places:

La Königsplatz, de Berlin, té	105.000 m. ²
La de la Casa Consistorial de Viena . . .	80.000 »
La de la Concorde, de París (Ls. XVI i XVII).	79.000 »
La d'Armes, de Versailles (L. XII)	68.000 »
La de l'Etoile, de París (L. XVIII)	59.000 »
La de Sant Pere, de Roma (L. XI)	57.000 »
La de l'Estació, de Milà (Pàg. 28)	42.000 »
La de Luftgarden, de Berlín	41.000 »
La del Palau, d'Stuthgard	38.000 »
La Plaça Cavour, de Florència	32.000 »
La del Duomo, de Milà (L. XV)	22.000 »
La del Popolo, de Roma (L. XXIV)	20.000 »
La d'Stanislau, de Nancy (L. XXI)	12.000 »

A aquests tipus mitjans cal recórrer per a proporcionar la nostra plaça i evitar el perill d'incloure dintre ses mides reduïdes els passeigs i les voreres més amples del món.

Sovint es pensa amb els passos de carruatges d'extraordinària amplada, i això és la grandiositat pel regidor vulgar, i l'exageració quan és desproporcionada amb el tràfec el desordena i fa doblement difícil el pas dels vianants per l'amplada i pel desordre. Hi ha llocs a Barcelona més difícils d'atravessar que la Quinta Avinguda i la Broadway

De com una amplada de 18 metres és suficient per al pas de dos tramvies i quatre camions, deixant al centre lloc salvaguardador del tràfec per als viatgers dels tramvies.

Del «Civic Art», per Thomas H. Mawson, professor de la Universitat de Liverpool (London 1911).

de New-York, els Boulevards centrals de París i l' Strand de Londres. La Quinta Avinguda (L. XXV) i la Broadway de New-York (L. XXVI) no tenen més amplada que les nostres Rondes, és a dir, 30 metres; anàloga és l'amplada dels grans carrers parisencs com l'Avenue de l'Opera; la Rue de la Paix té 20 metres (L. XXVII), el pas del tràfec

rodat dels Boulevards de París és com a màxim 15 metres (Boulevard Haufsman), a 18 metres (Boulevard de la Madeleine) (L. XXVIII); de l' Strand i del Pall Mall de Londres tothom en recorda l'estretor (L. XXIX). Un dels passos de tràfec rodat més amples que existeixen és el de l'Avenue dels Champs Elyseés de París (L. XXX) i el que rodeja l'arc de l'Etoile de París que tenen 35 metres. Totes les vies que formen el gran estel de París, en qual centre s'aixeca l'arc triomfal de Napoleó, no tenen per tràfec de carruatges més de 15 metres (L. XVIII).

Així jo vaig projectar les vies laterals de la Plaça a 20 metres, cinc més que el Trafalgar Square de Londres, cinc menys que la de la Plaça de les Nations, de París, suficient per al pas de dues línies de tramvies i de quatre carruatges en fila.

Les voreres en les grans vies de les més grans capitals no passen quasi mai de 10 m.

A Unter den Linden, de Berlín (L. XXXI) tenen 6—9 metres.

Al Ringstrasse, de Viena (L. XXXII), 6.

Al Boulevard central, de Brussel·les, 5.

Al Boulevard Haufsman, de París, 7,50.

Jo vaig adoptar la de 10 metres.

La mesura en l'adopció de mides té la seva transcendència, en la comoditat d'atruessar, en les inclemències del sol i de la pluja; la té d'harmonia amb les vies que aflueixen a la Plaça de Catalunya; la té perquè a mida que es disminueix l'oval central les dimensions i la grandiositat de la plaça van successivament desapareixent als ulls de

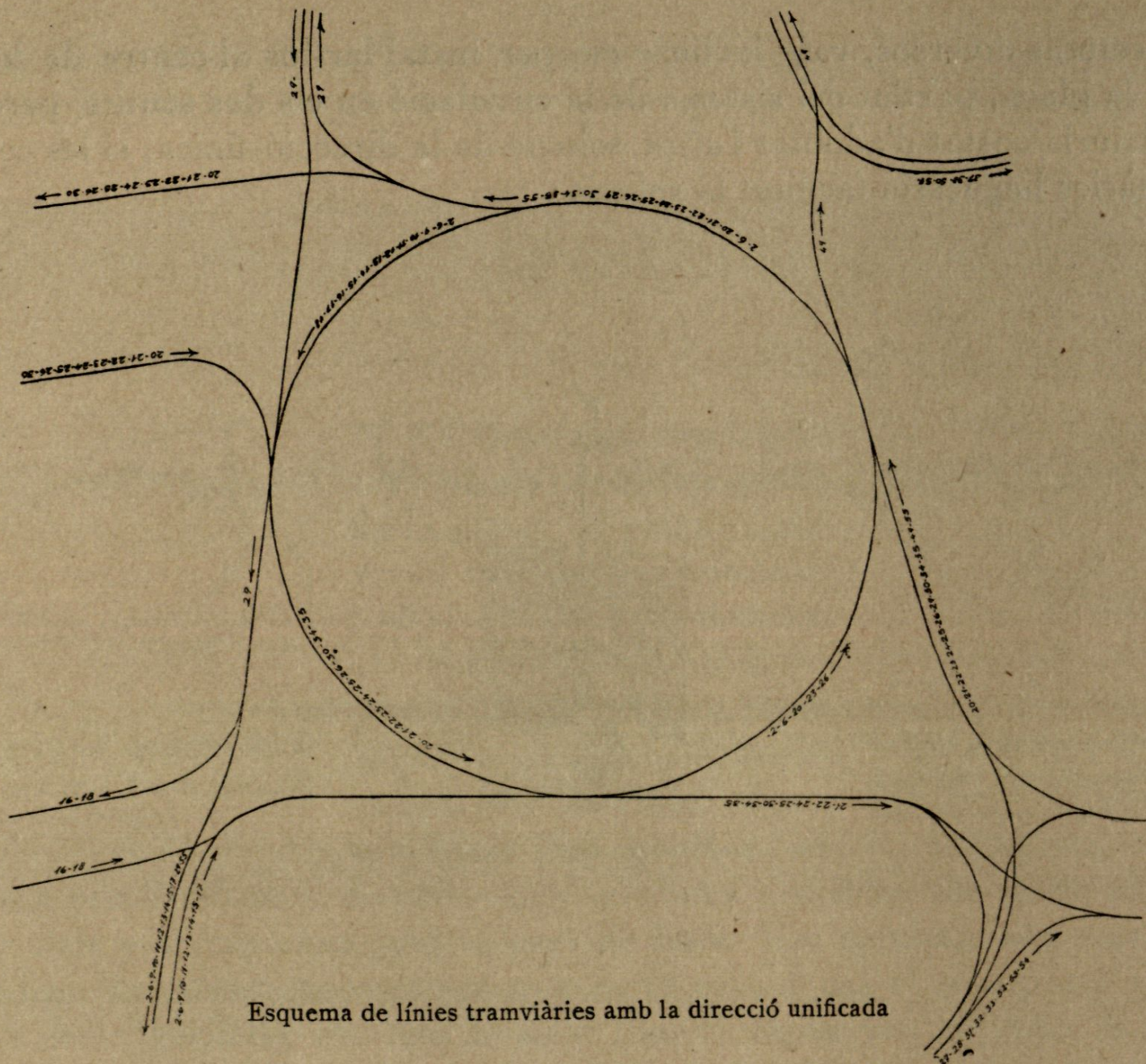
l'espectador que no judica davant de plànols ni amb la cinta de medir sinó per la impressió visual artística.

Establertes les mides cal traçar l'oval al mig del quadrilàter irregular. Per arribar a una solució que tingui als ulls un cert equilibri, els tanteigs són molts i minuciosos. Confesso que no he sabut concebre la plaça com un parc pintoresc ple d'irregularitats, de cascades, de voreres ondulants, sinó que he aspirat a construir-hi una forma geomètrica regular que harmonitzant amb el quadrilàter li desvaneixés la irregularitat. Entre les infinites elipses tangents al quadrilàter de costats paral·lels als de la plaça, en calia escollir un i és sabut que per a determinar-lo, cal només fixar una altra simple condició; la direcció, per exemple, d'un dels eixos. Posat en aquest pla purament geomètric, el problema era resolt.

Funció de tots aquests elements de viabilitat és el problema de circulació tramviària. D'ell depèn, es pot dir, tota altra mena de circulació. Cal que els tramvies no siguin lluny de les voreres; cal establir burladors per als vianants, cal que marxin d'acord amb la direcció del restant tràfec rodat.

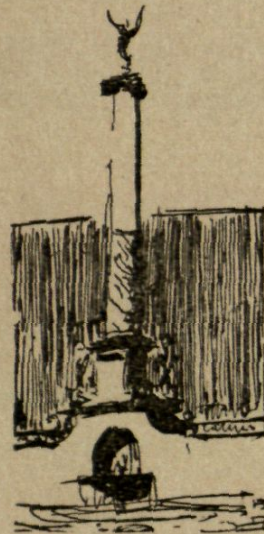
Es presenten de moment dues solucions a seguir: el sistema de la doble direcció com l'actual i el sistema d'una sola direcció. Hi ha també dos emplaçaments possibles: al voltant de l'oval central i seguint l'eix dels carrers. Aquest és l'indicat amb el sistema de la doble direcció i el primer en el cas de la direcció única.

Un estudi dels diversos serveis que parteixen de la Plaça de Catalunya desviant-ne algú cap als carrers propers, permetria l'adopció d'aquest, com a la Plaça del Duomo de Milà, i simplificaria el complicat encreuament de davant l'Estació de Sarrià. Jo,

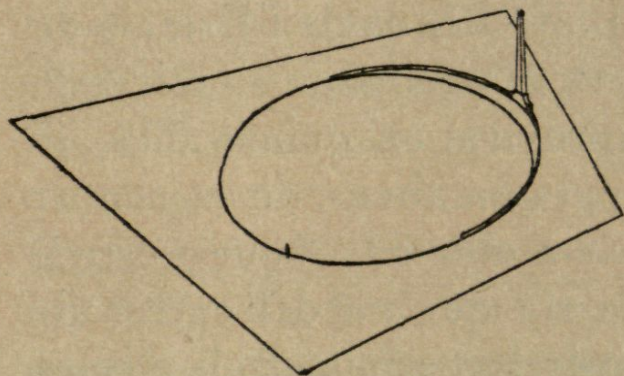

Esquema de línies tramviàries amb la direcció unificada

després d'estudis diversos, vaig inclinar-me per instal·lar-los al centre de les vies del voltant de la plaça, partint del sistema de la circulació en els dos sentits; però confesso que no m'hauria costat d'adobtar l'altra solució de la direcció única, si les companyies concessionàries haguessin facilitat la solució.

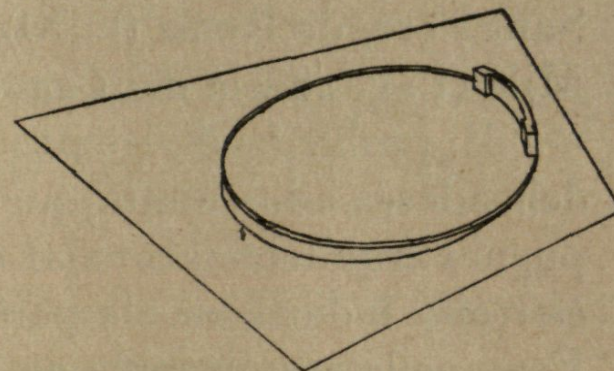

Solució de la Plaça en excavació, on la visualitat és completa des de totes les vies perifèriques

VE encara un segon problema i és el dels perfils de la plaça; la plaça en elevació, és a dir, les pendents i el nivell de cada element.

En les places, lloc de repòs, es desitja una àrea horitzontal o sensiblement horitzontal. No es tracta d'una nivellació topogràfica, es

tracta d'una nivellació amb els ulls. Les solucions possibles són dues: excavant per la part de dalt o terraplenant per la part de baix. Els resultats són respectivament els de les figs. Les conseqüències són que en el primer cas el que passa per les vies de trànsit de la perifèrie veu *tota la plaça* i en el segon veu *els murs de contenció del*

Solució de la Plaça en terraplè on la visualitat és tota a la part superior sinó s'hi construeix cap obstacle que ho impedeixi

terraplè, més o menys ornats de balaustrades, és a dir: les vies laterals de la plaça deixen d'ésser plaça i passen a ésser senzills carrers. Recordem la Rue de Rivoli, de París amb el mur del jardí de les Tulleries a un costat i aïllat de la immensa plaça de què podria formar part. El pla de la plaça, més baix que els ulls de l'observador, va empetitint-se a mida que s'aixeca i a l'arribar a l'altura dels ulls es converteix en una recta. Un sol lloc té visualitat, la part superior de l'oval, si no s'hi aixeca una pantalla que la tapi. Jo he adoptat la primera solució com en la majoria de les places de sòl inclinat existents. Els exemples són tants com places en aquestes condicions es coneguin, entre elles, la de Sant Pere, de Roma (L. XI), la de Trafalgar, de Londres (L. XXIII), la de l'Estació de Milà (Pàg. 28), la del *Campo*, a Siena, etc., etc.

El problema de les pendents no és fàcil per a ésser improvisat en quinze dies; té delicadeses i dificultats que exigeixen un estudi minuciós; cal que abans de començar pugui l'arquitecte senyalar els elements de la nova superfície a obtenir. Aquest estudi es troba indicat en els perfils, que serà útil descriure. La via que va del carrer de Fontanella a la Rambla de Canaletes i la Ronda de la Universitat són per als efectes de la urbanització a nivell i no deuen canviar essencialment en llurs rasants. Tampoc canviaven les vies en pendent que vénen de la Rambla de Canaletes a la Rambla de Catalunya i del Portal de l'Angel al Passeig de Gràcia (Ls. XXXVII i XXXVIII). Hi ha després altra via aproximadament nivellada, la radial transversal que de davant del que era Circ Eqüestre va al carrer de Vergara (L. XL).

La plaça oval començava amb una pendent petita fins a la via transversal (Carrer de Vergara-Circ Eqüestre) i seguia després en una encara menor fins al mur superior

de contenció. Fins a la via radial Vergara-Circ Eqüestre, es pot dir que les vies laterals i l'òval estaven quasi a un mateix pla i calia sols enfonsar quelcom la part oval a fi de disminuir la pendent. En aquella via començava la diferència de nivell fins a trobar la Ronda. Aquesta i les vies laterals tenen en la part superior de l'oval de repòs un nivell superior respecte a aquests i uns murs de contenció coronats de balustrades han de separar els dos nivells.

Marquem després els punts de situació dels fanals de gas i d'electricitat, senyalem els llocs on han d'obrir-se les escales per a baixar als ferrocarrils subterranis i tindrem totes les línies generals del projecte que exigeixen les necessitats. Un croquis preliminar dóna idea d'aqueix estat de l'estudi.

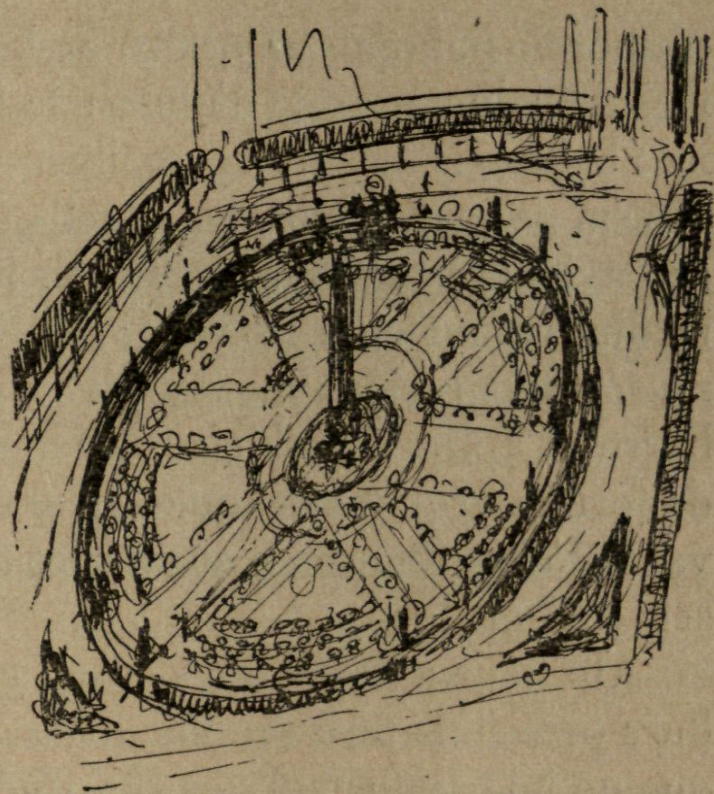
¿Hi ha en això art arquitectònic? Certament hi ha més que la solució d'un problema de geometria seca o enginyeria freda. L'enginyer, com l'arquitecte, posen en major o menor proporció una part d'art en llurs obres; un coeficient d'art major o menor mena gradualment de l'obra brutalment mecànica a l'obra arquitectònica. Una disminució excessiva d'aqueixa part de raonament mena al barroquisme; un augment exagerat mena a l'enginyeria brutal i entre aquestes dues fites hi ha el camp de l'arquitectura. És aquest moment de la concepció d'una obra, un treball de síntesi difícil d'explicar, ple de tanteigs i vacil·lacions de l'esperit, que es reflexen en esbossos imprecisos, convergència de somnis i de fórmules, germanor d'idees inconscients amb resultats precisos de la ciència.

Posem les grans ratlles d'aquests resultats i la composició començada en croquis, nebulosos com les primeres idees, es va gradualment dibuixant i el projecte és quasi fet.

RESOLTES totes les diverses qüestions de necessitat material es posa el problema ja en el terreny artístic; vull dir que acaben les dades que la experiència i la raó exigeixen i comença el problema d'harmonia i de proporció judicades per les idees preconcebudes que tenim a dintre el nostre ésser, unes col·lectives, altres individuals, i per la mena d'instint que l'educació artística ha dipositat en la nostra subconsciència. En un llenguatge més clar, potser menys precís, diria: hem acabat l'estudi i comença la concepció artística, tenim modelada la plaça i manca sols ornar-la. Per a un arquitecte ornar és donar forma artística a les necessitats; s'ha donat ja forma a les grans necessitats, manca fer-ho amb les de detall. Els ornaments de detall de la plaça són elements també que la necessitat exigeix; en la gènesi de cada un d'ells, el raonament i la necessitat hi han intervingut; tals les balustrades i els guardacorps on els facin necessaris els desnivells; els fanals i candelabres de la il·luminació; les entrades dels ferrocarrils subterranis, els pals que sostenen els cables de conducció de força dels tramvies; les

fonts d'aigua potable i els brolladors que temperen la sequedat de l'aire a l'estiu; els quioscos de venda, els pals anunciadors, els arbres que ombregen i les flors que perfumen l'ambient (Ls. XXIV a XXXVI, XLIV a XLVII). I encara les necessitats espirituals: els monuments commemoratius de les grans gestes; les estàtues.

Aquests sens fi de temes tenen també proporció i tenen mida. La base de llur mida és el mòdul de què es parteix per a resoldre'ls. El mòdul per als clàssics era el semidiàmetre de la columna, i totes les dimensions es deduïen d'ell. No n'hi ha prou de la forma per a l'obra arquitectònica, ni de la proporció; és necessari l'adequada elecció del mòdul. Tinc sobre la taula una petita piràmide de porfit i ella no em produeix cap impressió artística; les piràmides d'Egipte, geomètricament semblants em donen una fonda impressió de sublimitat. Els monumentals pilons de l'entrada del pont Alexandre, de París, em produeixen la impressió de grandios portic a la gegàntica arcada metàl·lica (L. XXXIII); reduïts al quart la impressió és de ridícul. Tothom coneix l'errada de dimensions de pedestals i estàtues dels grans homes germànics de la via que el públic crònic nomena de la *Pupennallée* de Berlín. Portem en l'ànima no sols el sentit de proporció, sinó el de dimensió per a gaudir la impressió inefable de la bellesa artística. La

proporció pot tenir un origen en la relació mecànica o constructiva; ella ha explicat formes de columnes i de cúpules: la forma més útil ha estat sovint arquitectònicament la més bella. És més difícil explicar-se el per què del valor estètic de la dimensió absoluta, si se'm permet el mot, en aquells temps de relativisme. Els arquitectes del renaixement cercaven la proporció medint els monuments romans; la dimensió absoluta cal cercar-la medint monuments romans i del Renaixement o moderns. L'art romà i el renaixement no són arts racionalment derivats de la construcció i de la mecànica, sinó arts arbitraris, barrocs, aplicats a objectes diferents del que fou llur origen; en una mot, convertint-les de formes arquitectòniques en formes ornamentals. A l'estudiar les dimensions no hi val la lògica deducció; són un fet que s'imposa, que podem observar i no discutir. Observem i medim.

Jo hauria donat a les grans columnes que sostenen fanals 11,50, les que junt amb llurs pedestals posaven uns focus lluminosos a 16,50 sobre la plaça. Ignorem per més que no ho creguem el que són 16,50.

Les columnes de la part alta de Sant Pere, de Roma, mideixen 11 m.

Les grans pilastres interiors de la basílica vaticana, 25.

Les del tabernacle de sobre l'altar, 11,30.

Les dels Propileus d'Atenes, 9,42.

Posem mides de coses més properes:

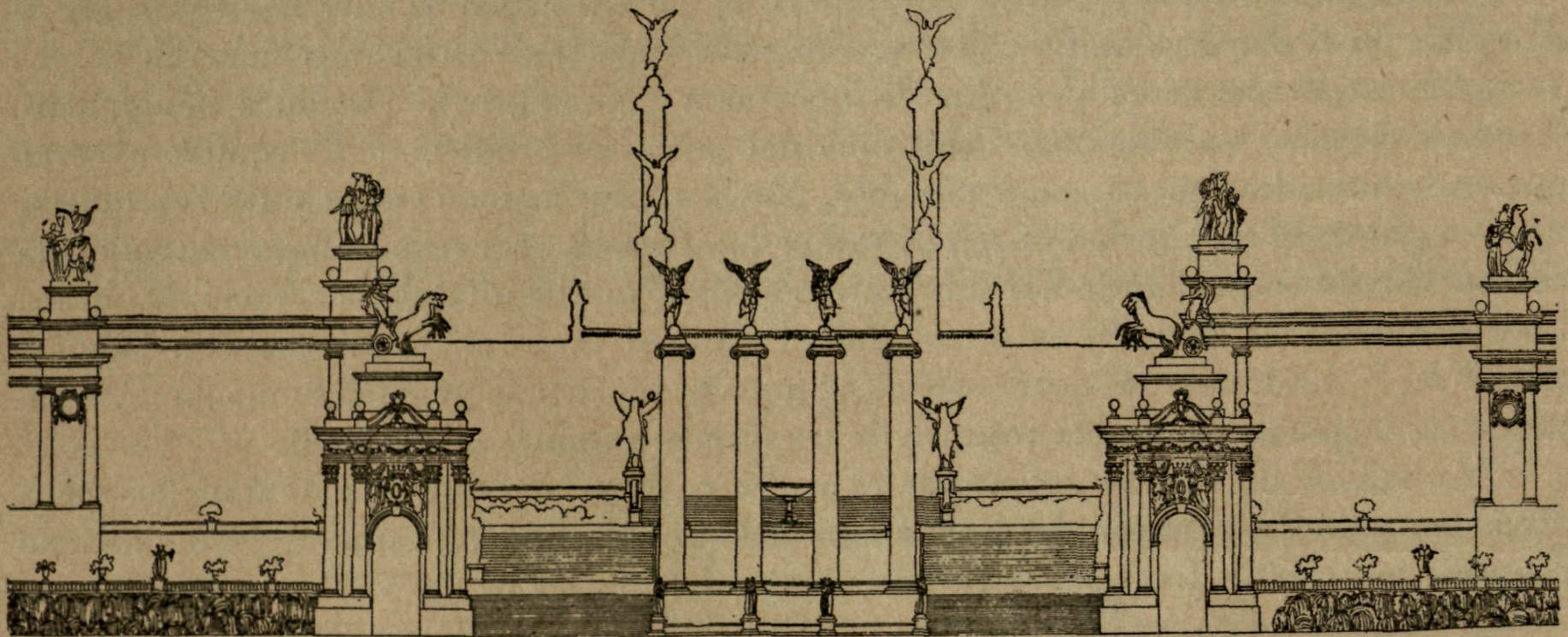
La columna del temple romà de la Plaça del Rei, de Barcelona, mideix 11,80.

Les columnes dels pòrtics laterals projectades en la gran plaça de l'Exposició de Barcelona, mideixen 10 m.

Les quatre grans columnes que havien de sostenir Victòries alades, 20 metres.

L'errada en el mòdul en menys, porta a l'obra que sembla migrada i petita; l'errada en més porta a les grans despeses inútils. Poc a poc arribem a un residu el que es reserva a la imaginació i a la llibertat. Aquesta és la característica de l'arquitectura i abans d'arribar on el llapis és lliure, calen nombrosos estudis geomètrics, mecànics, físics. El veritable arquitecte cerca a resoldre'ls tots com a qüestió prèvia a la pura imaginació. L'estudi científic va eliminant incògnites del complex problema. L'arquitecte cerca que aquest residu sigui el menor possible. No és aquest mètode exclusiu de l'Arquitectura: el pintor i l'escultor cerca també reduir-lo. Tots els arts segueixen la mateixa ruta cercant directius que limitin llur llibertat. L'home té la dificultat de la creació, el pintor, l'escultor, cerquen directiu en el natural; el poeta el cerca en la mètrica i en la visió també de la naturalesa; el decorador i l'arquitecte cerquen la guia i la limitació de la llibertat en la geometria i en la tradició de les formes antigues en els estils.

No haig de dir que he volgut moure'm dintre d'un estil que és patent en els meus dibuixos; però haig potser de raonar-ho i fer entendre al lector què és la significació d'aquest mot: estil. La tasca fóra més llarga del que el lector voldria, i hauríem de cercar l'explicació en les fonts llunyanes dels orígens. Si hi ha tema difícil per al que es vol dirigir al públic és aquest: l'arquitectura és un art hermètic per als literats, fins per als pintors i escultors i fins per molts arquitectes; ella és un fenomen social humà més complicat que el mateix llenguatge, sense un estol d'estudiosos paral·lels als filòlegs i als gramàtics i als historiadors de la literatura. És llarg d'explicar la gènesi de la forma d'una columna o d'una coronisa o d'un pedestal; segles i segles han cooperat en

Columnes de l'entrada de la gran Plaça de l'Exposició de Barcelona, qual altura és de 20 metres, amb els palaus de l'Art Modern, quals pilastres angulars mideixen 10 metres.

llur estudi; hi ha en cada una els sediments pausats de les civilitzacions. De vegades no tenen explicació, com no en té sovint una paraula o una fórmula de sintaxi. El símil del llenguatge és el més a propòsit per a donar idea del que és l'arquitectura i la seva gènesi. Ella, com el llenguatge, té en son lèxic lleis orgàniques racionals permanents de composició i faltes de lògica en què les formes són usades contrariant a son significat primitiu. Cada estil és una llengua. L'aportació individual hi col·labora com el literat en el llenguatge, fixant-lo, depurant-lo, ennoblint-lo. L'arquitecte, com el poeta, escriu noves idees o les expressa de nova manera, però al primer ningú no li exigeix, com en els temps moderns a l'arquitecte, que escrigui més d'un llenguatge, ni que inventi noves paraules ni estranyes morfologies. Avui l'arquitecte es troba en el moment crític en què la producció arquitectònica passa d'obra col·lectiva a obra elaborada per la iniciativa individual. Cada arquitecte haurà de parlar un llenguatge de pròpia creació, llenguatge artificial com el volapuk o l'esperanto. Passem també dels canvis seculars dels estils als canvis decenals o quinquenals. L'art arquitectònic, fins ara d'evolució lenta, té el perill d'esdevenir un art efímer, com la moda dels trajos anuals.

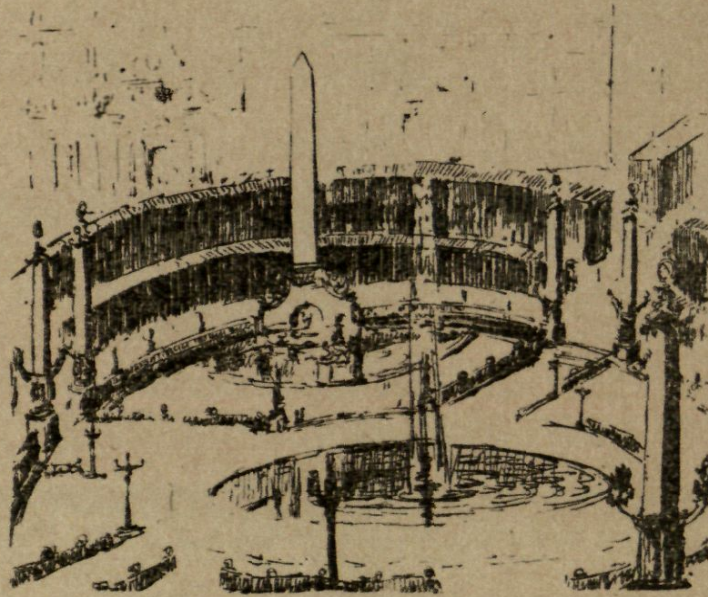
Jo m'he situat en aquest cas entre els antics i he cregut devia projectar dintre un estil, dintre un estil que crec mort, que fa segles, des de l'època romana, que ha perdut son contacte amb l'estructura. Es tracta sols dels fanals, dels quioscos i de les columnes, i jo els he projectat amb gramàtica i amb diccionari, com qui parla un llenguatge conegut. I així els he resolt tal com es veu en els dibuixos del projecte, sense altres raons que les del dibuix mateix; sense possible raonament ni fàcil discussió.

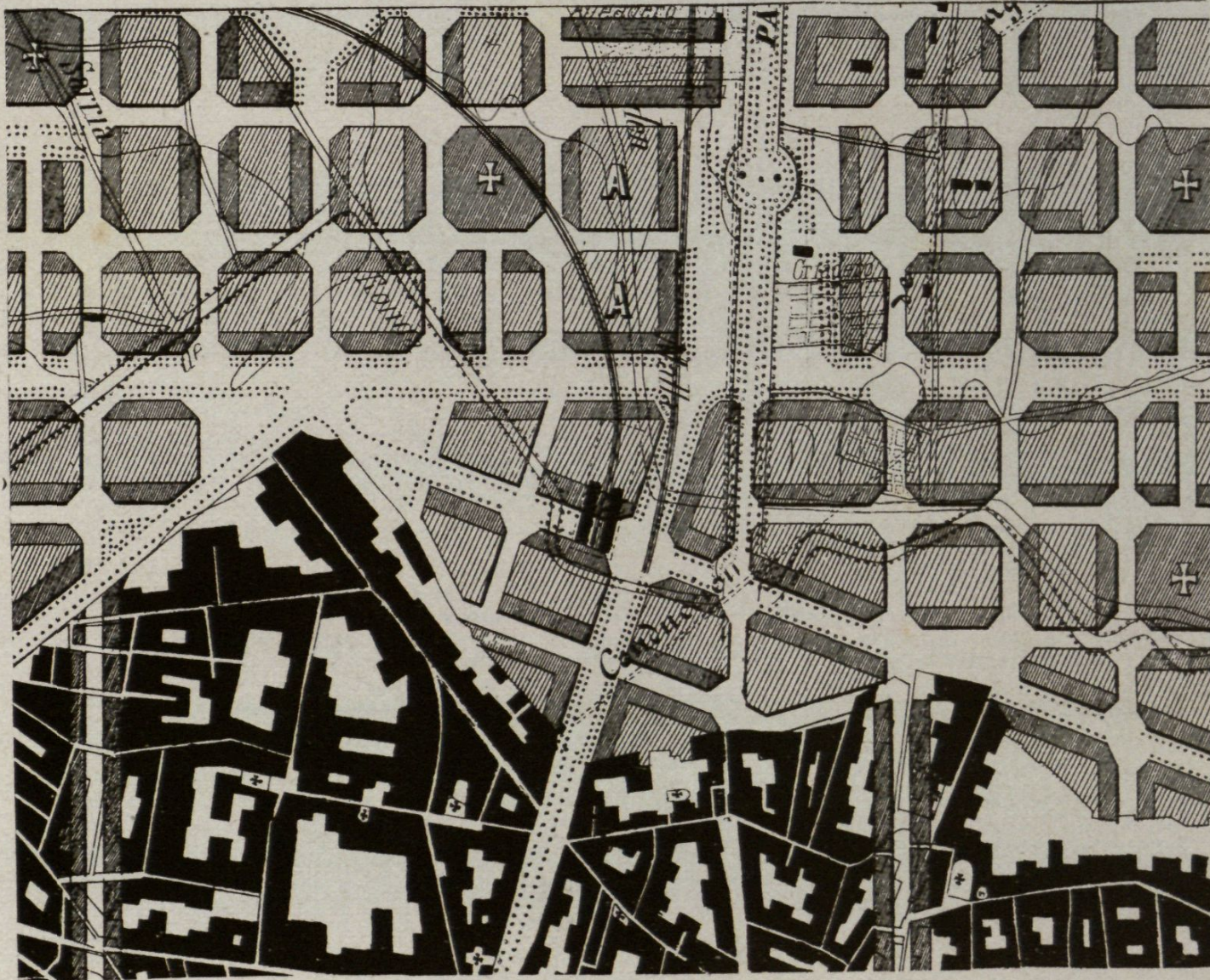
Per a accentuar la simetria de l'oval era possible projectar al vèrtex tocant a la

Ronda, que és son punt més alt, un monument; jo havia somiat en un obelisc, com si fos possible portar-ne un d'Egipte. com a la Plaça de la Concorde, de París, o a la Plaça de Sant Pere, de Roma; o en una columna com la columna Trajana o la de Marc Aureli o la de Brindisi; un monument de poca amplada. Des de la Ronda, el lloc més alt, es domina tota la Plaça, que cal sigui visible des de terra i no solament des dels terrats, i aquest lloc ha de quedar en el possible lliure d'obstacles. Però les indicacions d'economia del pressupost planaven constantment en el meu treball, i el monument es convertí en una font davant la qual devia aixecar-se l'estàtua commemorativa de la gesta desinteressada i inútil dels voluntaris catalans de la gran guerra, feta per En Clarà. El vèrtix del carrer inferior davant el carrer de Rivadeneira era assenyalat també per una font petita: el centre de la Plaça ho era per un gran brollador. Les sis entrades eren assenyalades per grans columnes jòniques amb faixes d'alts relleus, com les de l'Artemision d'Ephes, sobre pedestals, on s'allotjaven els indispensables llocs de venda i sostenint grans fanals, com els fanals de proa d'un navili de noves columnes rostrates. (Ls. XLIV-XLVI). Aqueixes sis entrades marcaven els llocs culminants de la urbanització; entre elles pedestals menors, sostenint estàtues, dividien els llargs trams de les balustrades. I així anàlogament es resolgueren les entrades dels metropolitans i els pals anunciadors i els elements diversos d'una plaça pública.

I així arribem a la fi d'aquest estudi: els pedestals són fets; els fanals dibuixats i a son lloc les columnes s'aixequen altives, les fonts ja brollen les platejades venes; les estàtues comencen a viure en sa perpètua actitud encantada... Cal només esperar que

esclatin les flors, que els arbres creixin per a tenir la visió que no serà mai més que en el dibuix en què la perspectiva improvisa una imatge d'una realitat somiada. (Ls. XLVIII-XLIX).

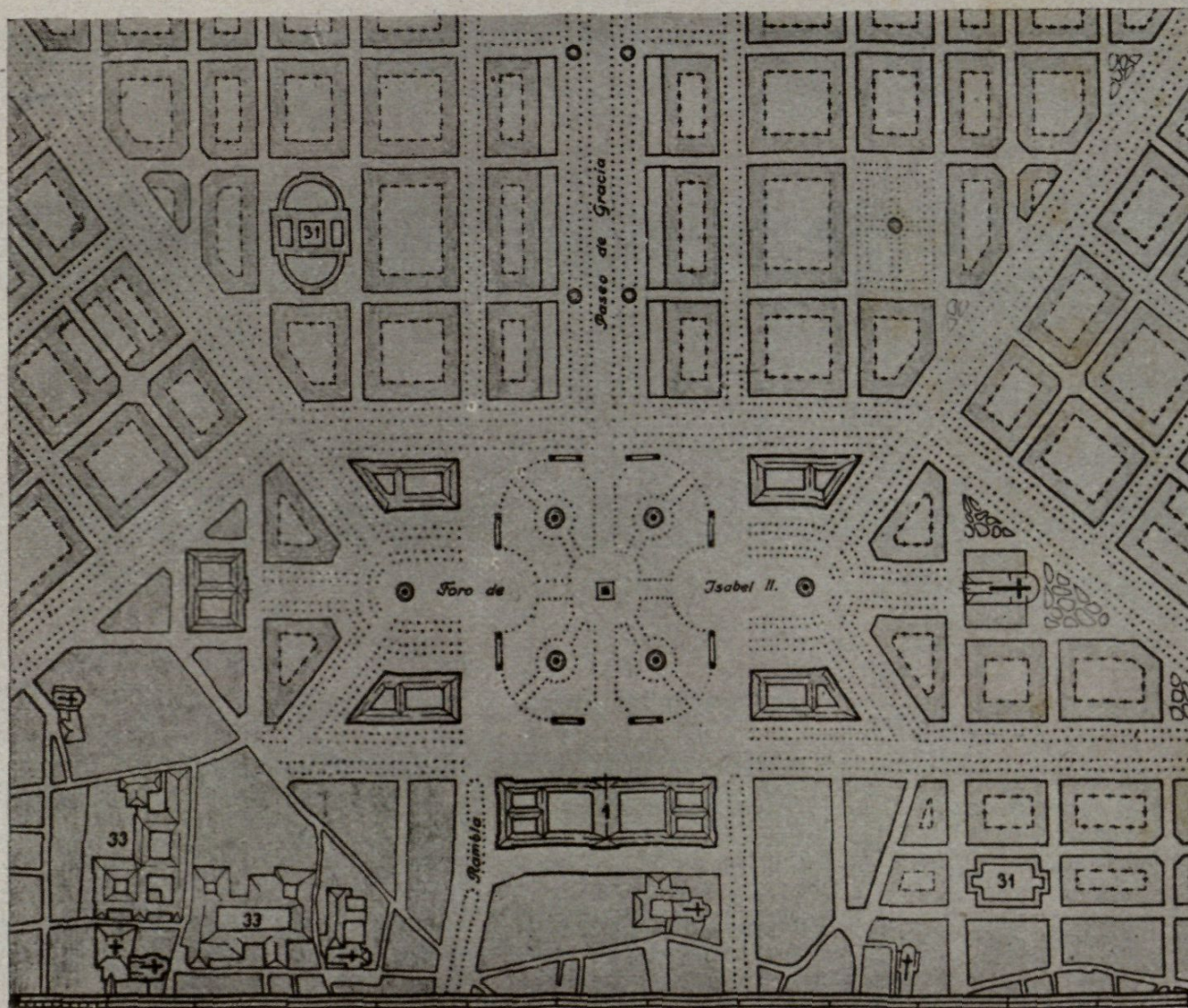

Plànol Cerdà. D'un gravat autoritzat per l'autor

Escala 1/10000

Part del Plànol de l'enginyer Cerdà, imposat a Barcelona per R. O. de 7 de Juny de 1859, on el lloc que ocupa avui la Plaça de Catalunya és destinat a edificis particulars. Un eixamplament del Passeig de Gràcia, amunt de la Granvia de les Corts Catalanes formava una gran plaça.

Plànol de Plaça del projecte Rovira. — Arxiu municipal

Escala 1/10000

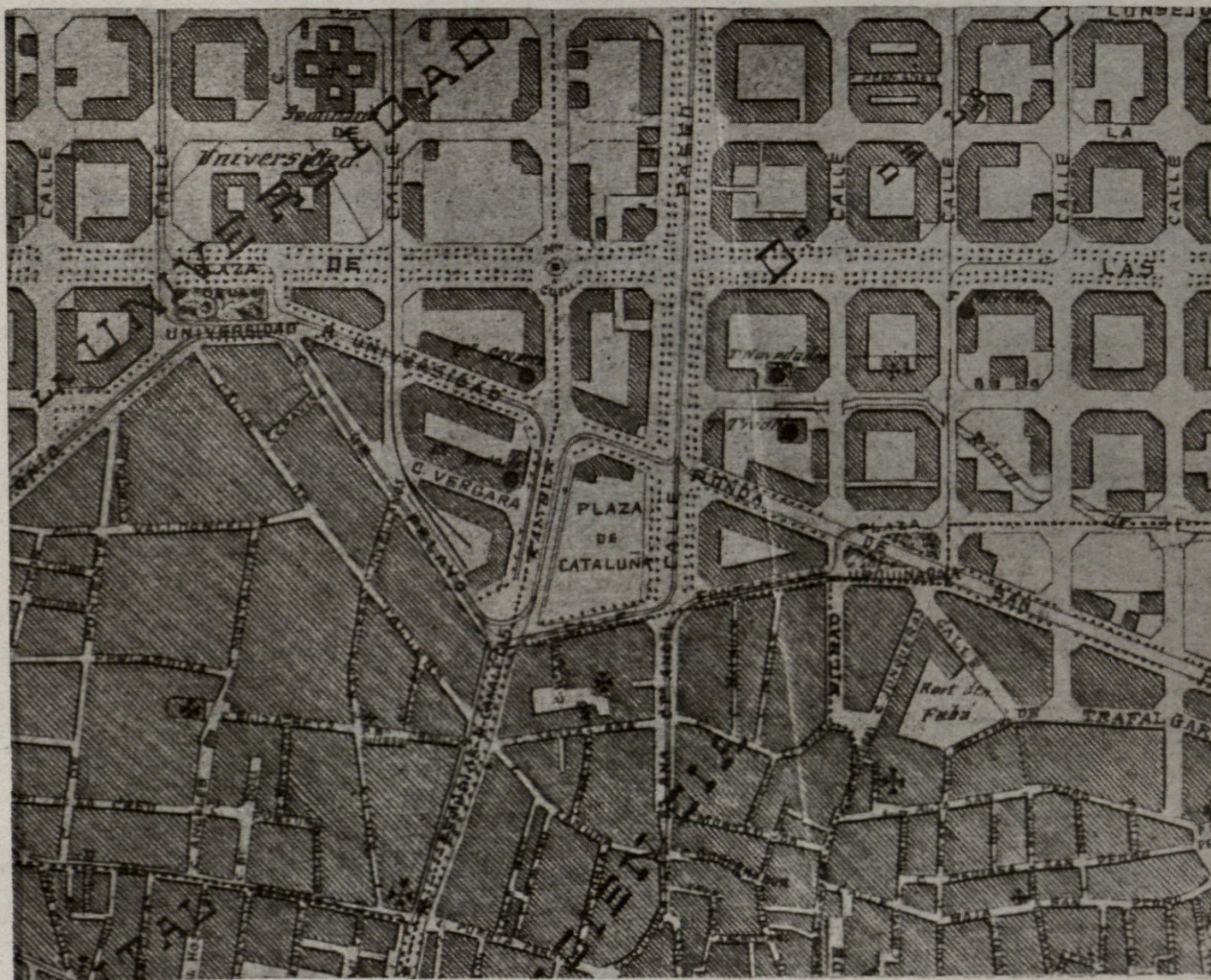
Part del Plànol de l'arquitecte Rovira, presentat al concurs obert per l'Ajuntament de Barcelona en 1859, que s'endugué els vots de la ciutat. Una gran plaça amb el nom de Foro d'Isabel II amb edificis monumentals, enllaçada la Rambla i el Portal de l'Angel amb les vies que es dirigien als pobles del voltant. La crítica que pot fer-se-li és per les extraordinàries dimensions de la plaça projectada en relació amb la Ciutat.

Plànol de l'arquitecte Garrigà
(Arxiu municipal)

Escala 1/10000

Projecte d'enllaç de la ciutat vella amb la nova, feta el 1868. Una gran plaça rectangular és projectada a l'extrem de la Rambla i del Portal de l'Angel seguint la idea dominant de rodejar l'antiga ciutat de grans espais lliures immediats al lloc que havien ocupat les muralles.

La Plaça de Catalunya.—En el projecte d'enllaç de la ciutat nova amb la vella ciutat de Barcelona, definitivament adoptat, es deixa un quadrilàter irregular destinat a plaça. Tot aspecte de composició ha desaparegut. El lloc destinat a plaça és com un gran solar per edificar abandonat a l'ús públic.

La Plaça de Catalunya,
amb ses barraques
i edificis construïts
en el carrer de Fon-
tanella i en la Ronda.

En la fotografia supe-
rior hi és visible el circ
Alegria. En la inferior,
la casa Estruc amb sa
armeria, la casa Gibert
i el cafè «La Pajarera»,
lloc popular de reunió.

En la part superior, la Plaça, tal com quedà urbanitzada després de l'ocupació dels solars feta en un matí per l'alcalde Fabra i Ledesma.

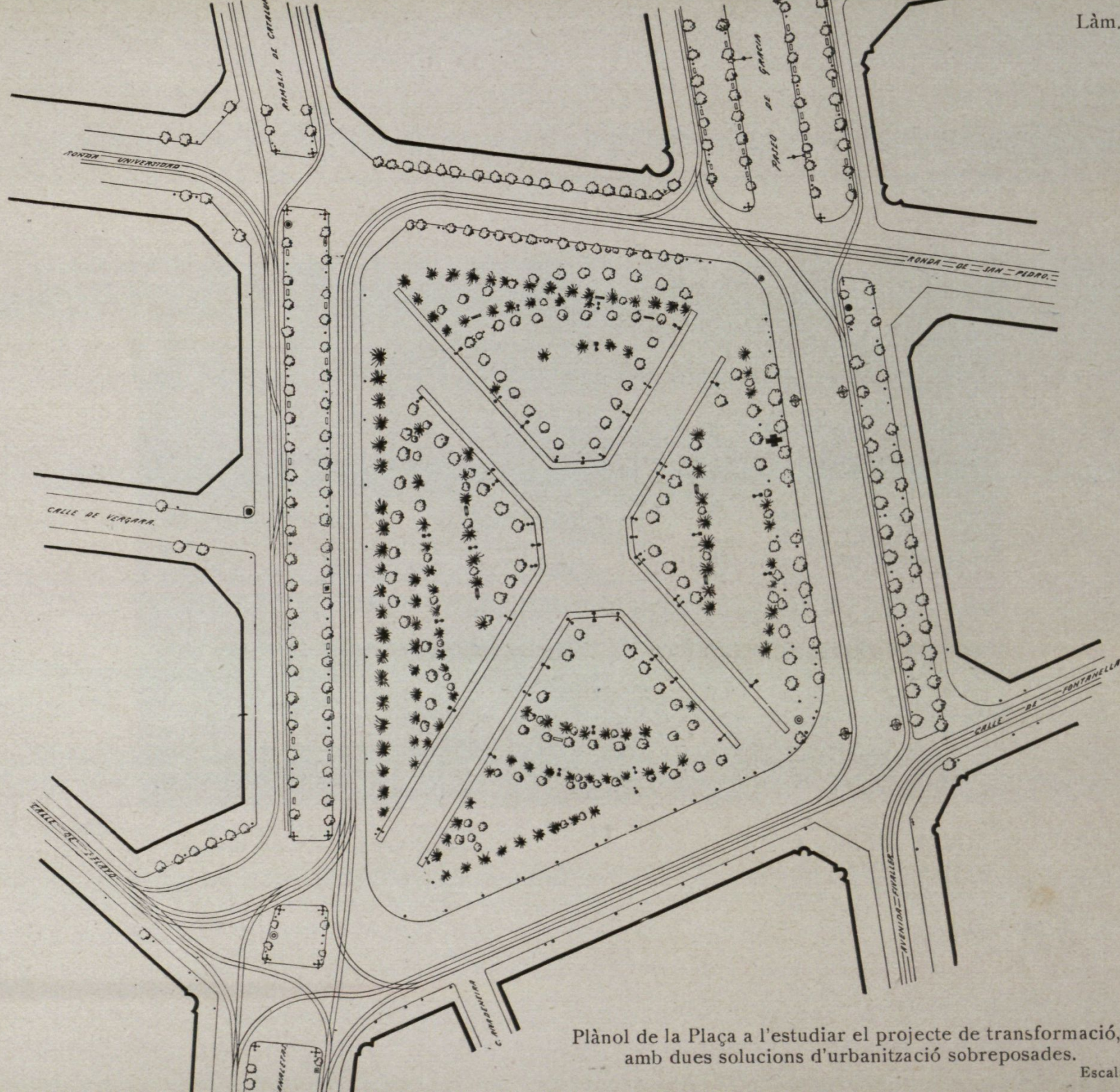

En la part inferior, la Plaça amb una doble plantació d'arbres corresponent a dos projectes; improvisació municipal que durà fins a les obres actuals.

Fot. Toldrà

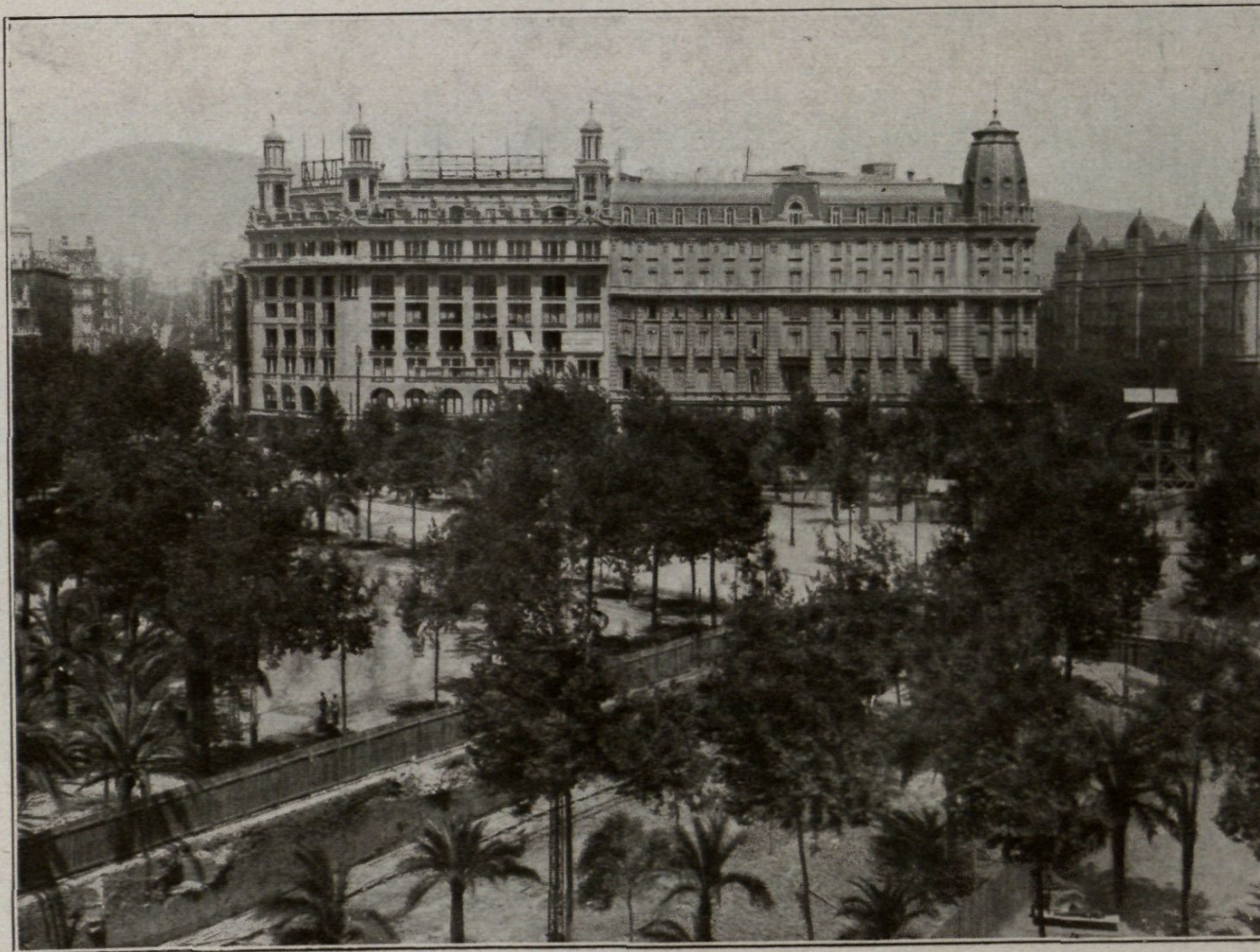

Fot. M. B.

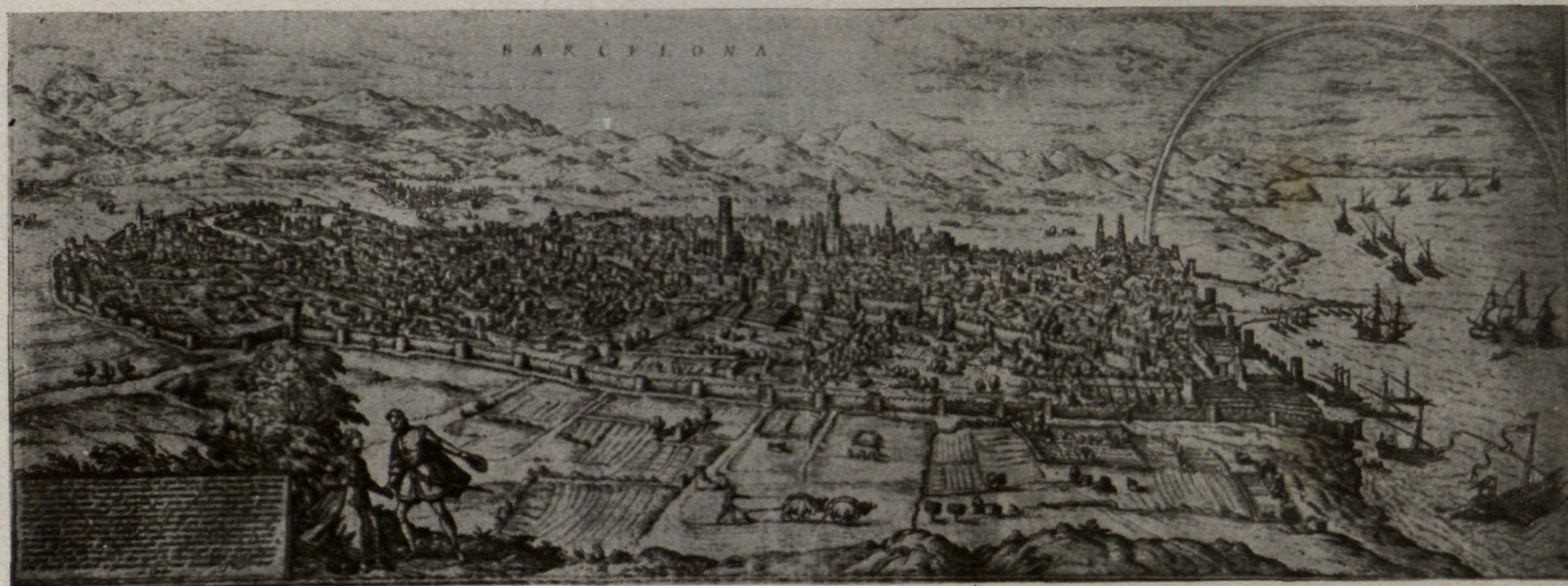
Plànol de la Plaça a l'estudiar el projecte de transformació,
amb dues solucions d'urbanització sobreposades.

Escala 1/2000

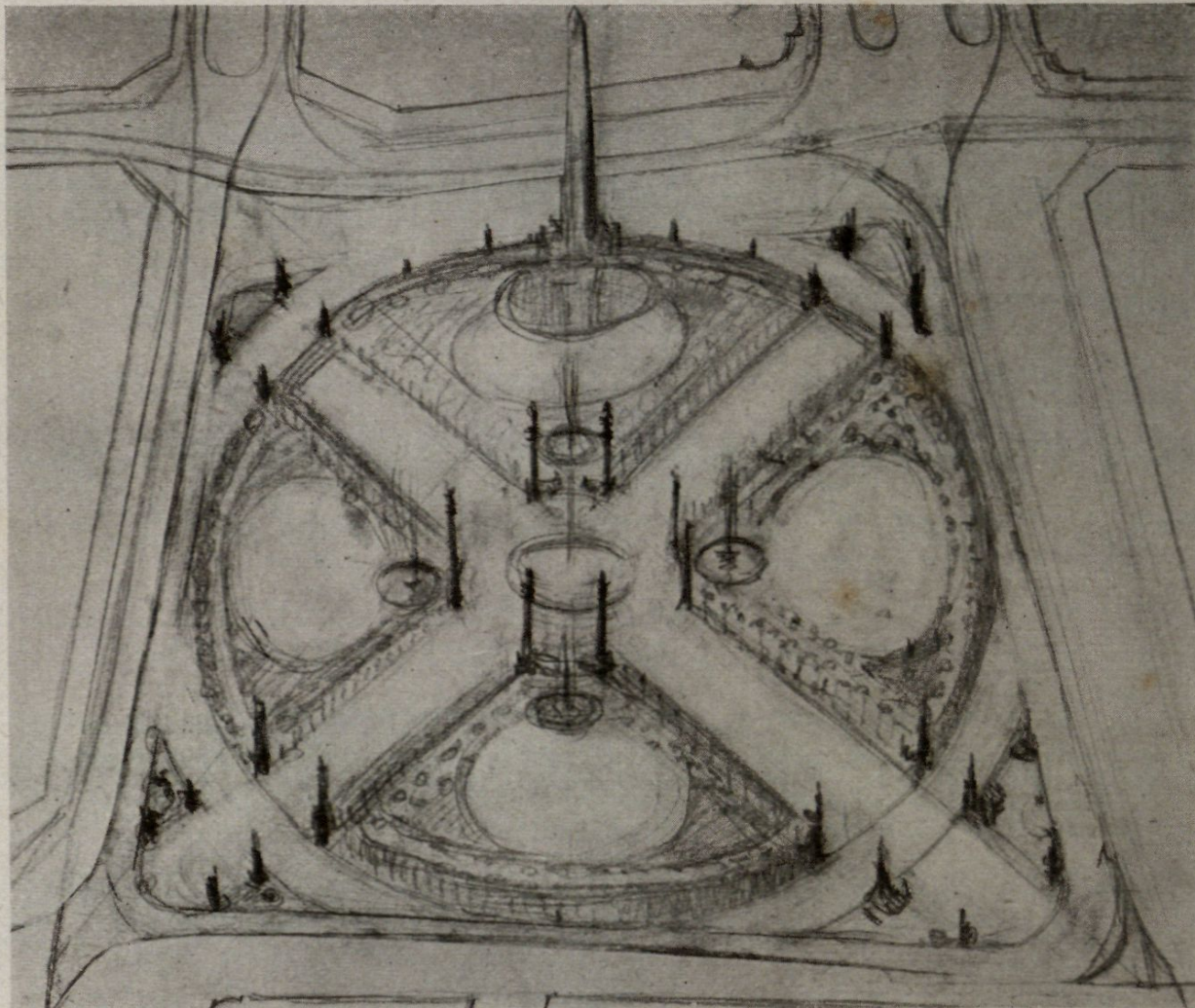
Fot. Mas

La Plaça de Catalunya,
en estudiar-se el pro-
jecte de transformació.

(D'un gravat antic)

La Muralla de la Rambla, del segon recinte murat de la ciutat, construïda en 1363 que determinarà la gran artèria de Barcelona i la situació d'una plaça en son extrem superior. Es veuen les sumptuoses construccions de les Drassanes i la muralla que encara es conserva en la part del carrer del Marquès del Duero.

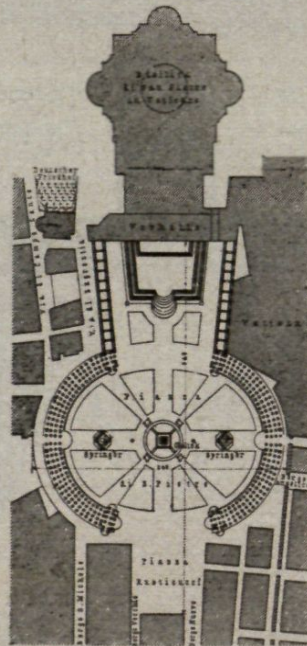

Primer estudi de la disposició de la Plaça

Fot. American Vitruvins

La Plaça de Sant Pere, de Roma, construïda per Bernini, és el tipus de plaça deguda a un edifici.

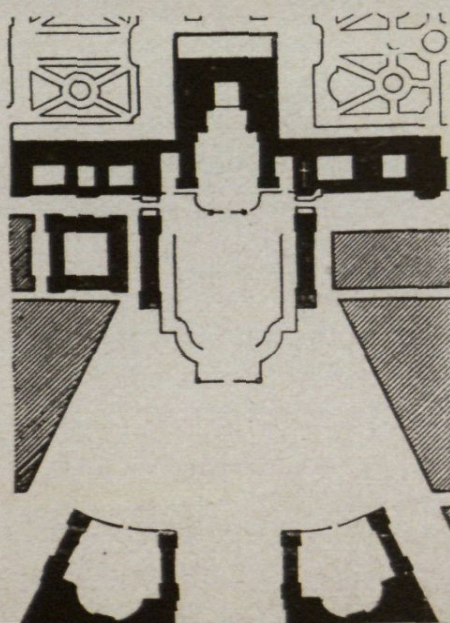

Plànol de Stübgen
Escala 1/10000

Els pòrtics, que tenen llurs cornises en pendent, foren construïts en 1667. Al centre s'aixeca l'obelisc portat d'Heliòpolis per Calígula, per a ornar l'espina del Circ Màxim de Roma.

De Versailles es recorda el Palau i els jardins. Mes davant del Palau, fora la Cour royale o Cour d'honneur, tancada per monumentals reixes, hi ha la Plaça d'armes voltada d'edificis dependències del Palau, construïts amb la severitat externa dels estils francesos dels temps darrers de l'antiga monarquia.

Plànol d'American Vitruvins
Escala 1/10000

Convergeixen a la Plaça d'armes tres grans artèries: l'Avenue de Sceaux, la de París i la de Saint Cloud, el centre de les quals és l'estàtua eqüestre de Lluís XIV que presideix la sumptuosa entrada de la Cour royale. La Plaça és composta tenint per centre l'edifici i hi convergeixen així les grans artèries de la ciutat, com si el Palau fos la raó de sa existència.

Fot. Marinaros-Mirachia

Vista parcial de la Plaça dedicada als edificis de la Biblioteca, la Universitat i l'Acadèmia d'Atenes, que han estat construïts recordant l'arquitectura hel·lènica del segle v.

Escala 1/10000 - Plànol de Bædeker

La fotografia representa l'edifici de l'Acadèmia, creada a petició dels grans Instituts científics d'Europa, obra de l'arquitecte vienès Theophil von Hansen (1859-1885)

Fot. Ribera

Plaça davant la Catedral de Santiago, de Galícia.— És aquesta plaça, una de les més monumentals d'Europa, presidida per la gran catedral romànica del segle XII, ornada de fantàstiques exuberàncies barroques.

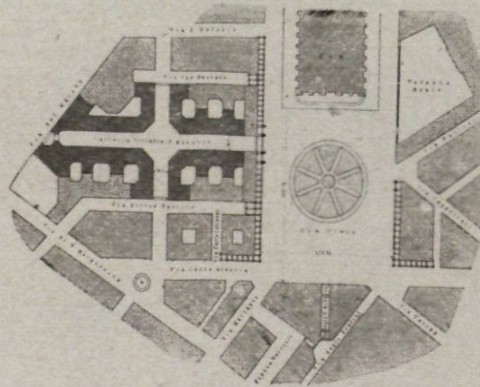
Plànol de Jürgens — Escala 1/10000

La rodegen altres edificis com l'Hospital Reial, construït en 1501 a 1510, per l'Enric d'Egas, el Palau Consistorial, erigit en 1766 a 1772 i el Col·legi de Sant Jeroni. Són els edificis els que produeixen l'efecte artístic de la Plaça, no la forma de la seva àrea.

Fot. Mainati

Plaça de la Catedral, de Milà. — La gran Catedral gòtica italiana, que avui la domina amb ses línies verticals i ses filigranes, va originar la famosa plaça del Duomo.

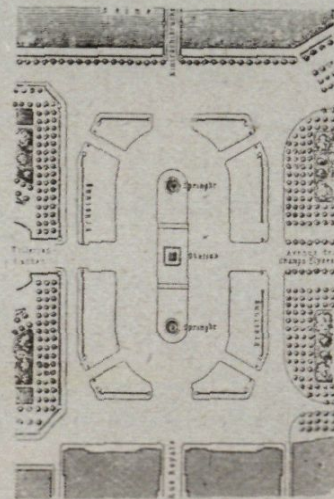
Plànol de Stübben — Escala 1/10000

L'època moderna la ha ordenada, rodejant-la d'edificis porticats, un d'ells façana de les Galeries Víctor Manuel. El servei tramviari, on van a parar totes les línies de Milà, seguint una sola direcció, volta la plaça.

Fot. Ivon

La Plaça de la Concòrdia, de París, ordenada en sa disposició actual per l'arquitecte Hittoff, és el tipus de les Places d'enllaç de carrers paral·lels i en angle recte.

Escala 1/10000 — Plànol de Stübben

L'arquitecte de Lluís XV, Gabriel, hi construí els pavellons i les balustrades. Al centre s'aixeca l'obelisc de Luxor, donat a Lluís Felip en 1831.

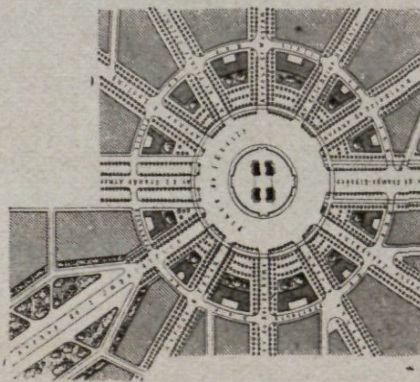
Plaça de la Concòrdia
Vista des d'un avió; a l'esquerra es veu el mur de contenció de l'àrea desmuntada.

Fot. American Vitruvins

La Plaça de l'Etoile, de París, projecte de Chalgrin, que commemora les victòries de Napoleó, és el tipus de la Plaça d'enllaç de carrers radials.

Plànol de Stübben
Escala 1/10000

Fot. American Vitruvins

Com és sabut és en el lloc de gran tràfec de París i a ella confluïxen apart de l'Avenue des Champs Elysées, de la Grande Armée i del Bois de Bologne, set altres avingudes de diversa amplada.

Les Places catalanes de Vic i Balaguer, voltades de porxos amb carrers estrets confluents als angles, són el tipus de les Places de mercat catalanes, llocs aïllats del tràfec general de la ciutat.

Fot. Il·lustració
Catalana

Plaça de Vic

Plaça de Balaguer

Plànols de la Geografia de Catalunya, de Carreras
Escala 1/10000

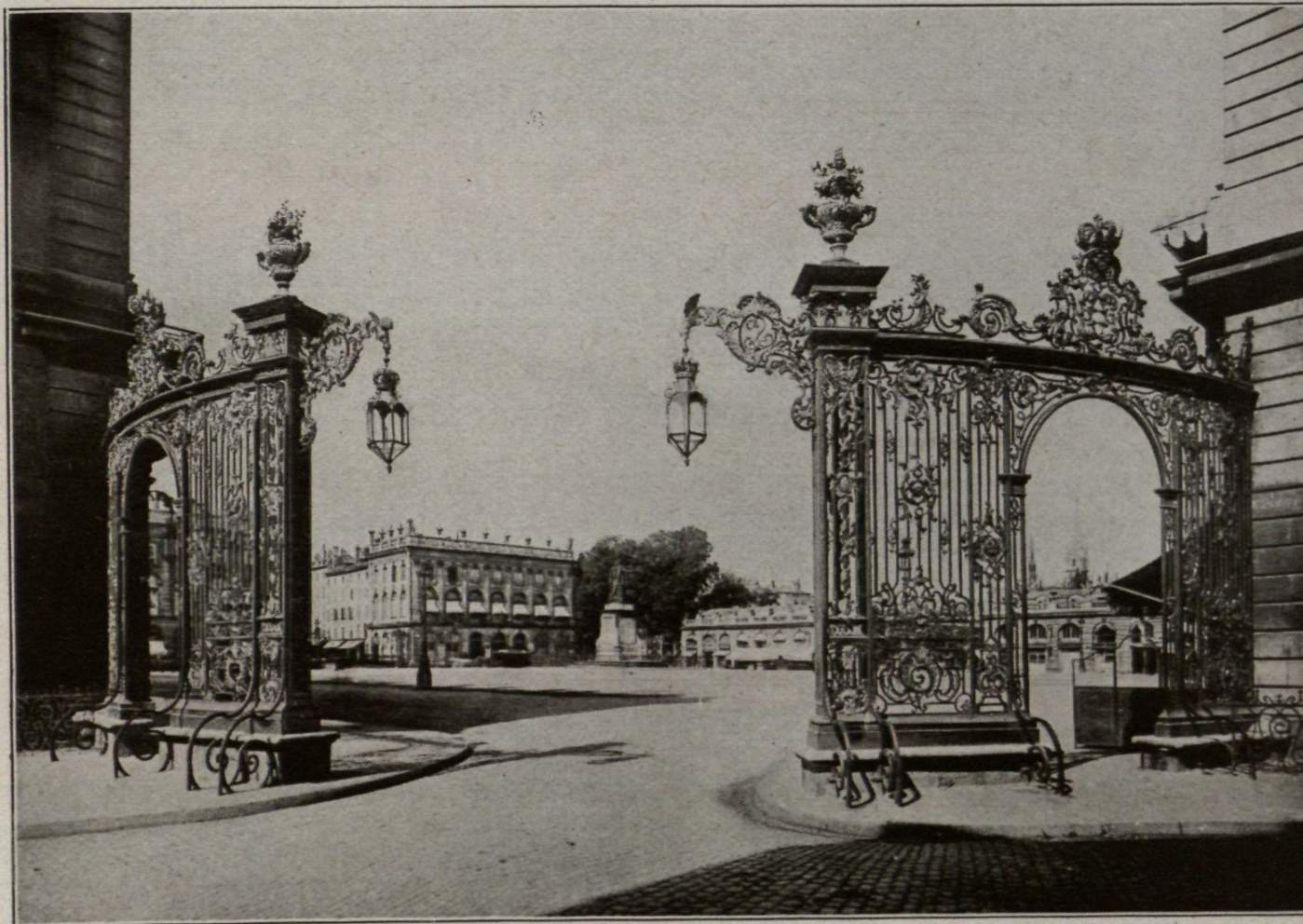

La gran Plaça de Bru-xel·les, ornada per la Casa de la Ciutat, obra del segle xv i per l'Halla del Pa, obra del segle xvi, és també un tipus de les antigues places sustentades al gran tràfec. En ella hi ha les cases de les corporacions

Plànol de Stübben
Escala 1/10000

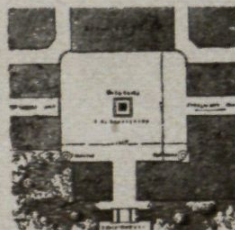
o gremis, que han estat restaurades després del bombardeig de Lluís XIV en 1695. En aquesta plaça es feren històriques i tràgiques decapitacions sota el govern del duc d'Alba, en temps de Felip II, rei d'Espanya.

La Plaça Stanislas, de Nancy

Fot. Roger

La Plaça de Nancy, tancada amb monumentals reixes, deguda a Stanislas rei de Polònia, el darrer duc de Lorena, és el tipus de Plaça de repòs.

Escala 1/10000 — Plànol de Stübben

El seu ornament principal són les reixes degudes al mestre Lamour, de Nancy, que l'aïllaven dels carrers.

Fot. Negri-Bravo

La Plaça de la Loggia de Brescia té a un costat la Loggia (vegi's la fotografia inferior), grandíós edifici de la fi del segle xv, des dels quals pòrtics és presa la fotografia superior.

Al costat de ponent hi ha l'edifici del «Monte di Pieta» construït a la fi del segle xvi. Són els edificis, i únicament ells, la causa de l'aspecte monumental de la gran plaça, una de les més interessants d'Itàlia.

Fot. American Vitruvins

Trafalgar Square, situada en el centre de la part de Londres més freqüentada pels estrangers, té el moviment rodat a la perifèrie. La presideix el monument commemoratiu de la victòria de Trafalgar contra la flota franco-espanyola.

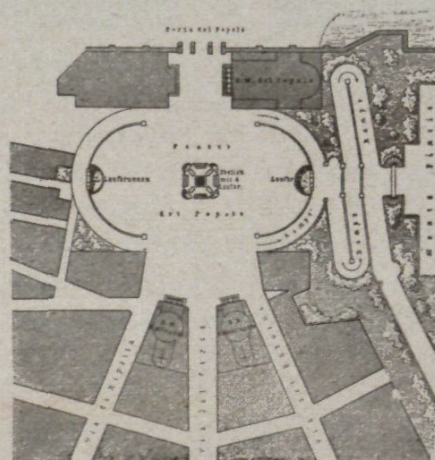

Plaça de gran pendent, és resolta en una excavació. Un gran mur al fons fa de basament a la Galeria Nacional de Pintures. Donen a la Plaça de Trafalgar els carrers de més moviment de la gran ciutat: el Pall Mall, el Charing-Cros i l'Strand.

Fot. Lesco

La Plaça del Poble, de Roma, és un exemple de solució de plaça amb vies als costats amb pendent. Els murs de contenció, que la limiten, són ornats de grups d'estàtues i artístiques fonts.

Plànol de Stübben — Escala 1/10000

La via de l'O. mena al pont Marguerita, que va cap a Sant Pere Vaticà, el de l'E. mena als passeigs i jardins del Píncio. Un obelisc procedent del circ màxim la presideix amb la grandiositat de ses dimensions.

Fot. E. G.

La Fifth Avenue de New York, cantonada amb la Broadway. — La «Quinta avinguda», el carrer aristocràtic de New York, en el seu embrancament amb la Broadway en el Madison Square. Al centre la casa anomenada el «Fuller» o «Flat Iron Building», (fulla de ganivet).

Fot. Nelson. The Planning of the Modern City

La Fifth Avenue, en el moment de gran tràfec en un dia de festa. Com es veu en la fotografia la seva amplada no és extraordinària: l'amplada total és de 100 peus o sigui 30 metres 47 centímetres, poc més que les nostres Rondes; el pas central és de 16 metres 76 centímetres.

Fot. E. G.

La Broadway de New York. — La Broadway, literalment el «carrer ample», de la vella city de New York, travessa obliquament la monòtona quadrícula de la gran metròpoli en una llargada de 33 km. En la fotografia domina la Woolwort Building, la casa actualment més alta del món.

Fot. E. G.

La Wall street. — Un carrer affluent a la Broadway que va a parar al port seguint l'antiga muralla. És el carrer dels grans financers i de la gran banca i el que ells representen d'energia contrasta amb son aspecte de calma i amb les seves dimensions

La Rue de la Paix

Dos grans carrers comercials de París. La Rue de la Paix és el carrer dels grans modistos. En ell s'elabora aqueix istil de vida efímera d'un any, que es diu: la moda. És d'una amplada com els nostres carrers de Barcelona de la ciutat nova. Al fons

Fots. Ivon

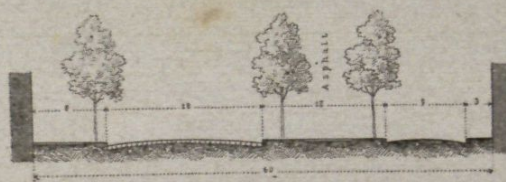

La Avenue de l'Opera

s'hi veu la columna Vendome, que a l'istil de la columna Trajane, commemora les victòries de Napoleó I. L'Avenue de l'Opera té una amplada com les nostres Rondes i enfila el gran teatre projecte del arquitecte Garnier.

El Boulevard de la Madeleine. L'extrem dels grans boulevards de París és el lloc del gran moviment de tota mena. La fotografia és presa des de davant del temple dedicat a la Santa pecadora, patrona de la Babilònia moderna,

Escala 1/1000—Plànol de Stübgen

Via d'uns cinquanta metres, té un pas de carros de 18 m. i altre de 9 m. amb voreres de 8 i 3 m. Per ells desfila el gran riu de vehicles de tota mena que circula pels carrers de major moviment de la populosa capital de França

Fot. Noleu - City Planning

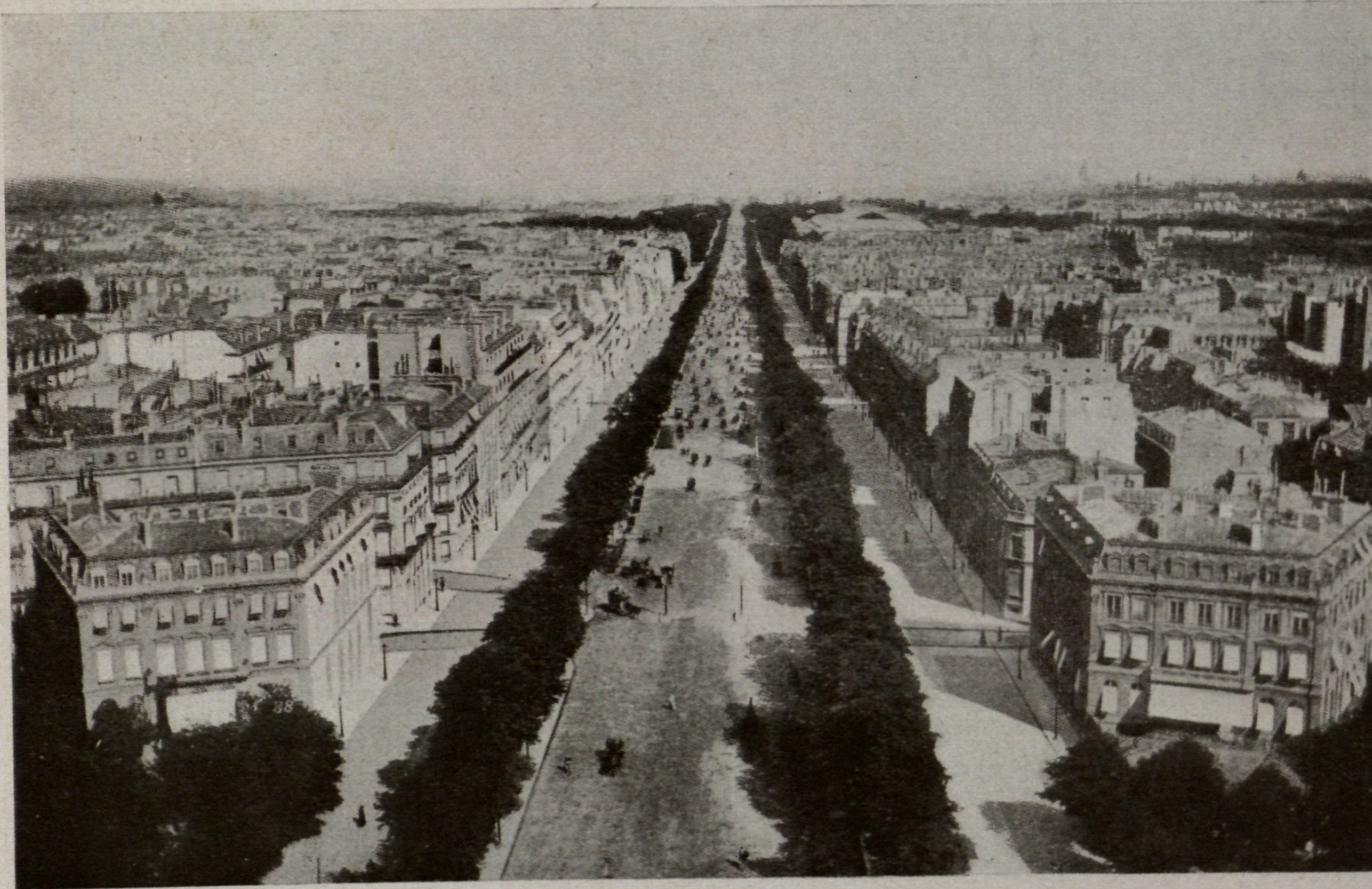
El Pall Mall, vist des de la Plaça de Waterloo.—És el carrer aristocràtic de Londres, el dels grans clubs, teatres i restaurants, situat en un antic passeig de moda, que en temps més antic fou camp de joc de pilota (joc de mall), del que ve son nom.

Fot. Lesco

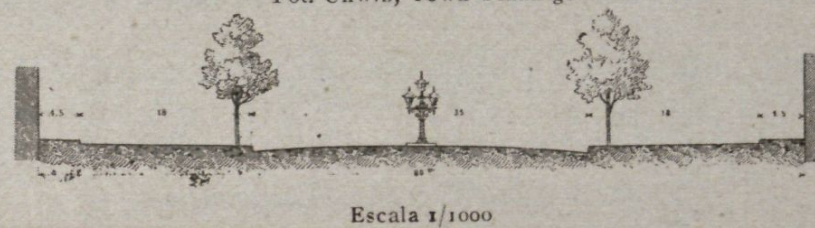
L'Strand de Londres, d'avant Charing Cross, una de les vies de major tràfec del món. En ell es pot veure la ponderació de les dimensions de llurs voreres i passos de carros. És sabut que els grans carrers de Londres són relativament estrets.

Fot. Unwin, Town Plannings

L'Avenue des Champs Elysées des de dalt l'Arc de l'Etoile mirant en direcció al Ronde Point. Com és sabut és la gran artèria que uneix el centre de París amb el Bois de Boulogne.

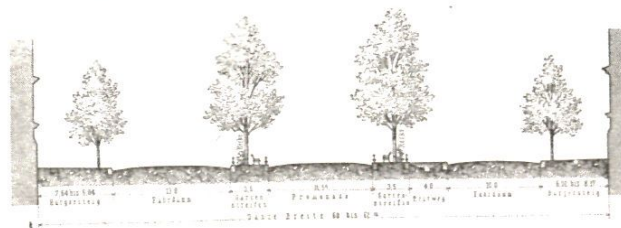
En ella s'acumula un gran tràfec d'autos de passeig. Via de 80 m., té el pas de carruatges més ample del món dintre ciutat, que mideix 35 m. Les voreres mideixen 4,50 m. Té després dos grans passeigs de 18 m.

Fot, Golobus

Unter der Linden, la gran avinguda de Berlín, a l'extrem de la Pariser Platz

L'Unter der Linden és l'equivalent a Berlín de l'Avenue des Champs Elysées de París. Lloc dels Palaus, dels Ministeris, de les Ambaixades i Acadèmies.

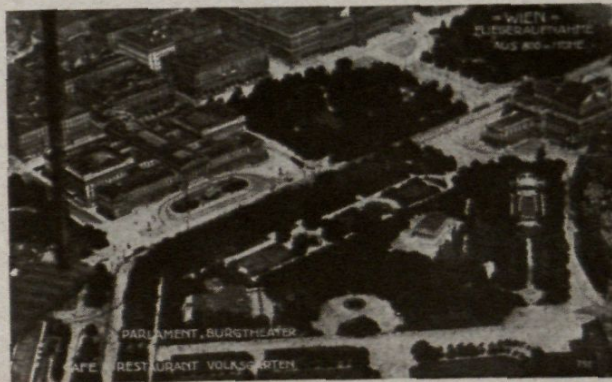
Perfil de Stübben — Escala 1 1000

A la fi de la gran via hi ha la Plaça de París que té al seu fons el Portal de Brandebourg, que dona al gran passeig que mena a Chartolencbourg travessant el Tiergarten.

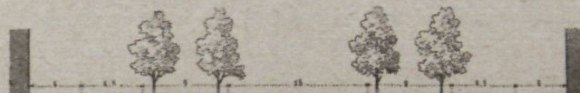

Fot. Mawson-Cavic Art.

El Burg-Ring de Viena al tornar cap el Franzen-Ring. El Ring, com és sabut, és la gran Ronda de Viena que freqüentment s'eixampla en forma de places i jardins.

En ella donen els grans edificis públics. En la fotografia es veuen el Parlament i la Casa de la Ciutat. Una intuïció d'una Ronda monumental per Barcelona havien tingut els arquitectes Rovira i Garriga. El pas de carros central d'aquesta gran via de 57 m. té 15 m., les voreres 6 metres solament.

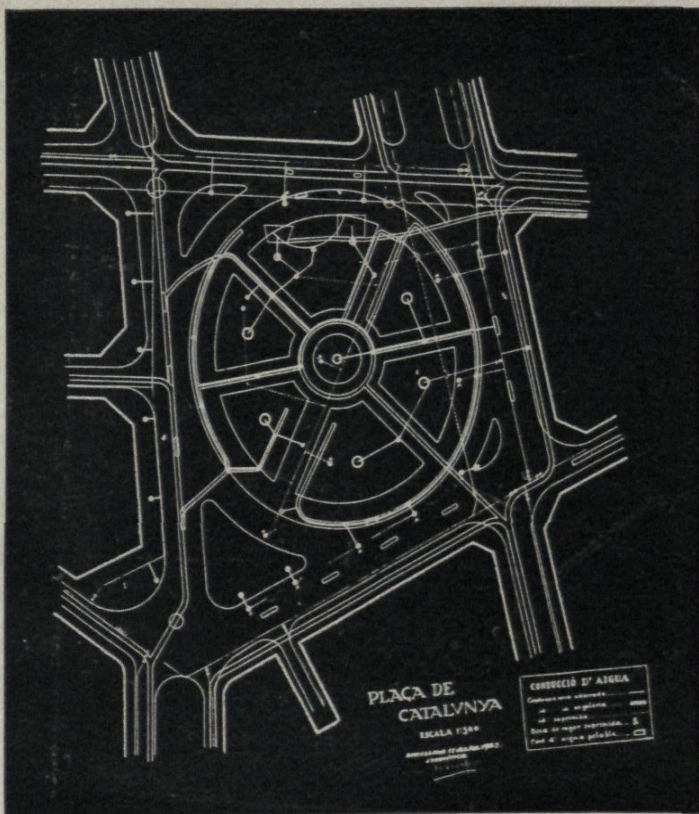

Perfil de Stübben

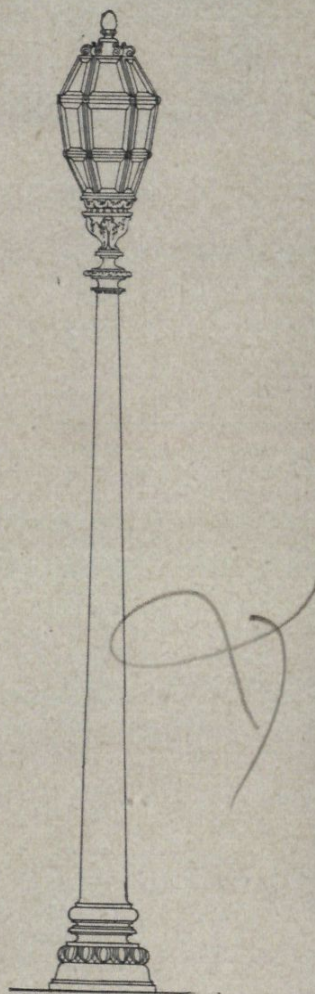

Fot. Ivon

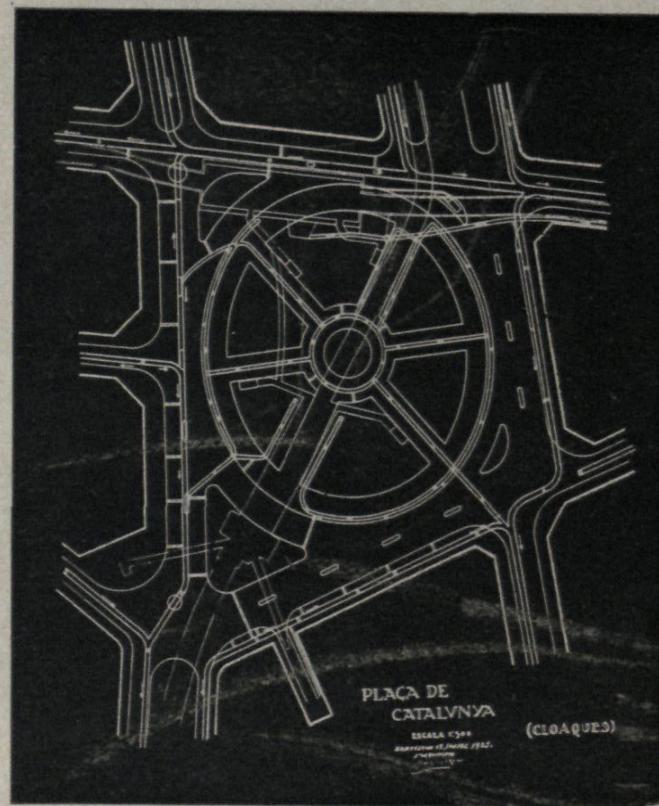
Els pilons de l'entrada al Pont Alexandre, de París, que uneix l'Avinguda dels Champs Elysées amb l'Esplanada dels Invàlids. Projecte de Lucien Bernard i Cousin amb escultures de Fremiet, mideixen uns 20 metres d'alçada.

Plànol de la conducció d'aigua

Escala 1/50

Plànol de les cloaques

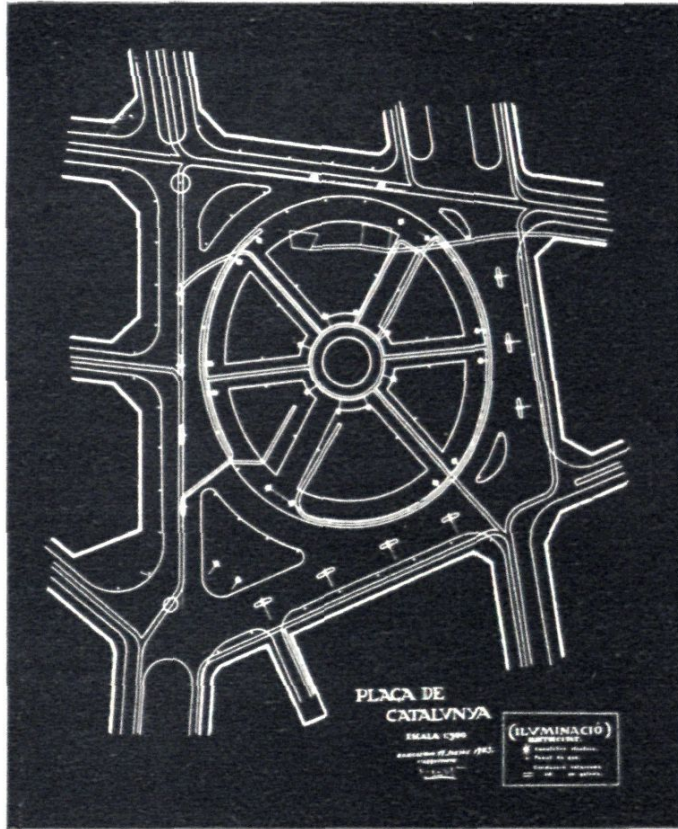
Escala 1/300

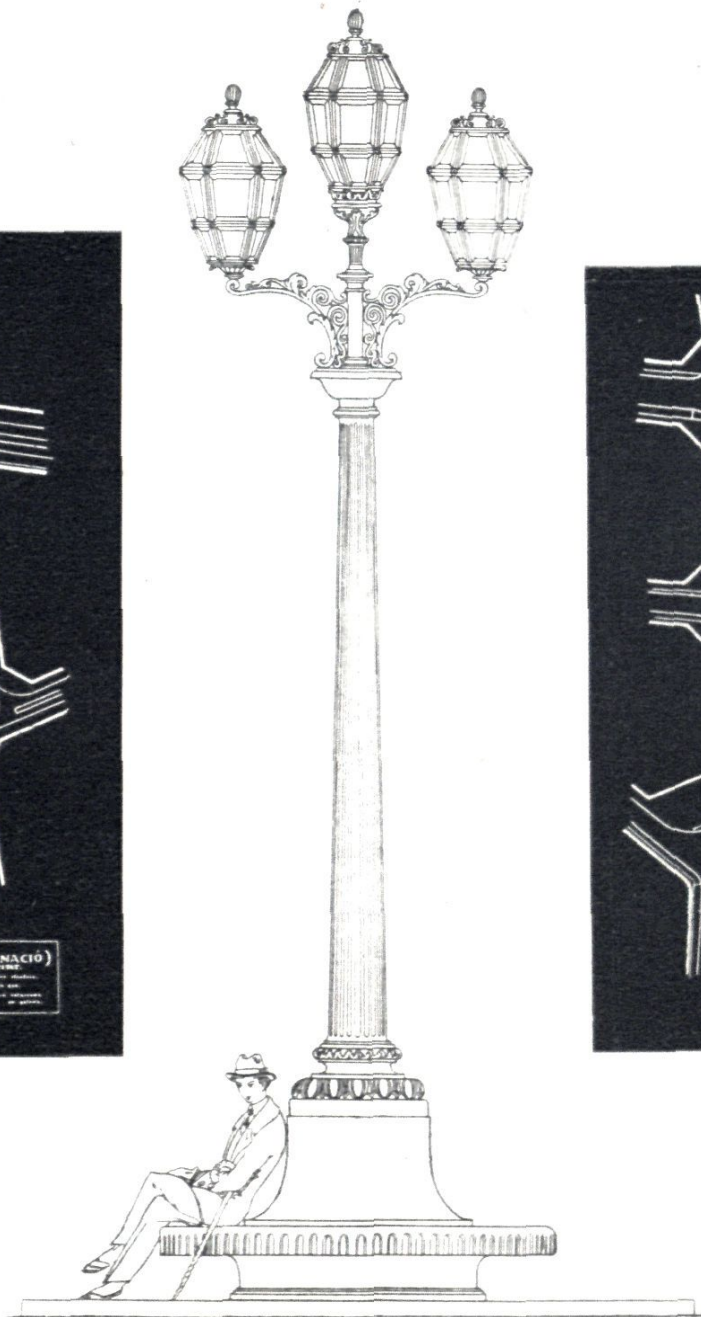
Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Biblioteques
Biblioteca d'Humanitats

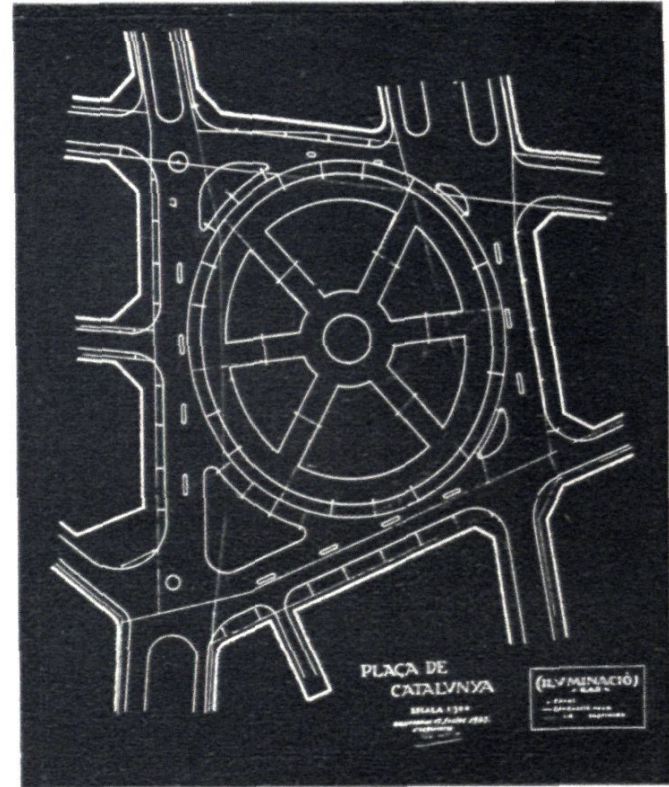

Plànol de la il·luminació elèctrica

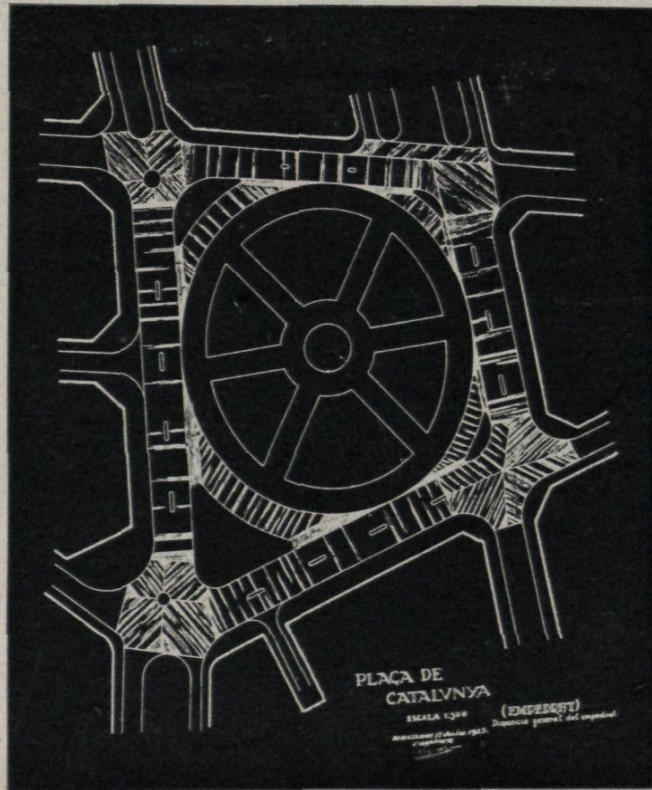
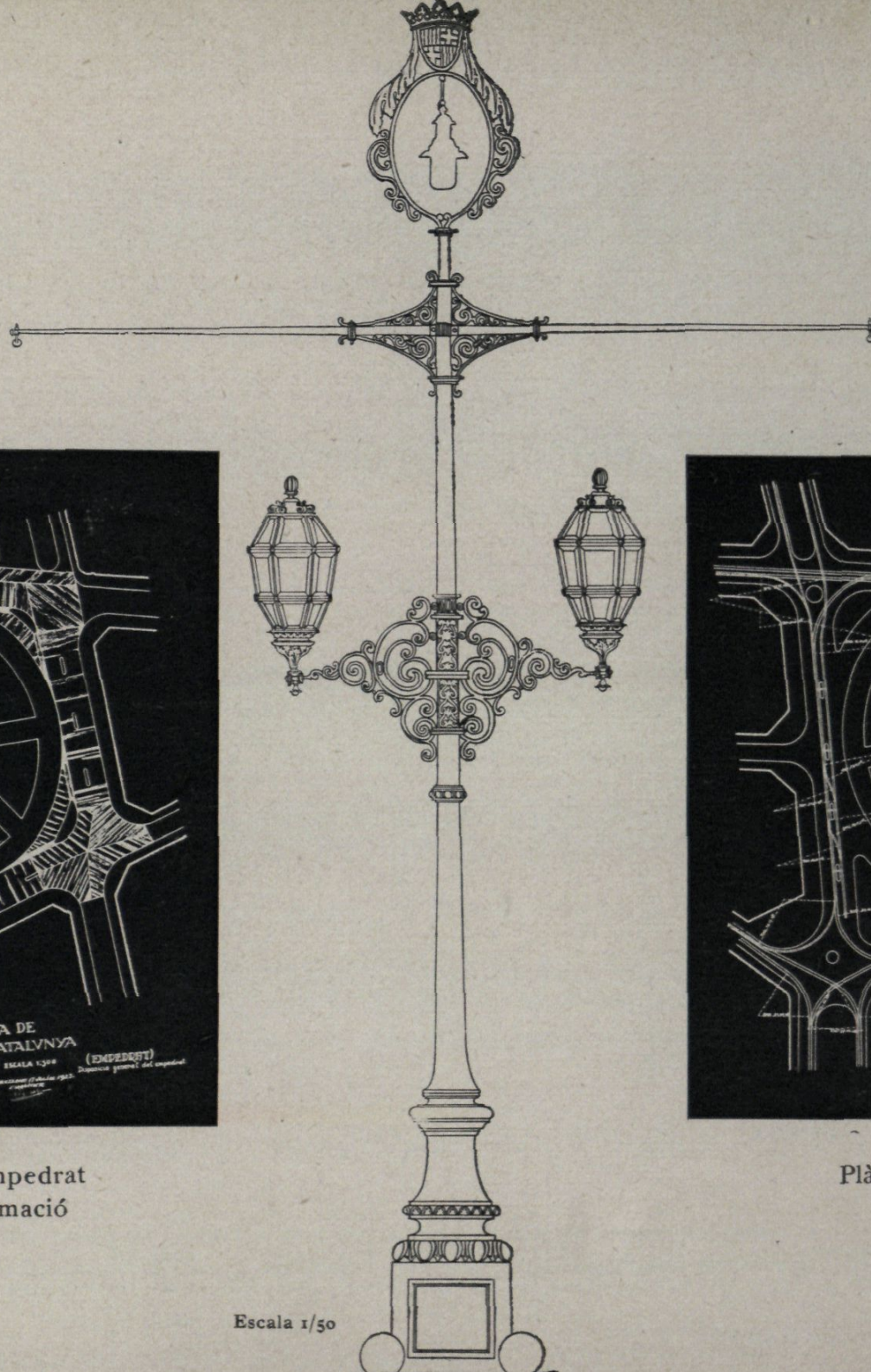

Escala 1/50

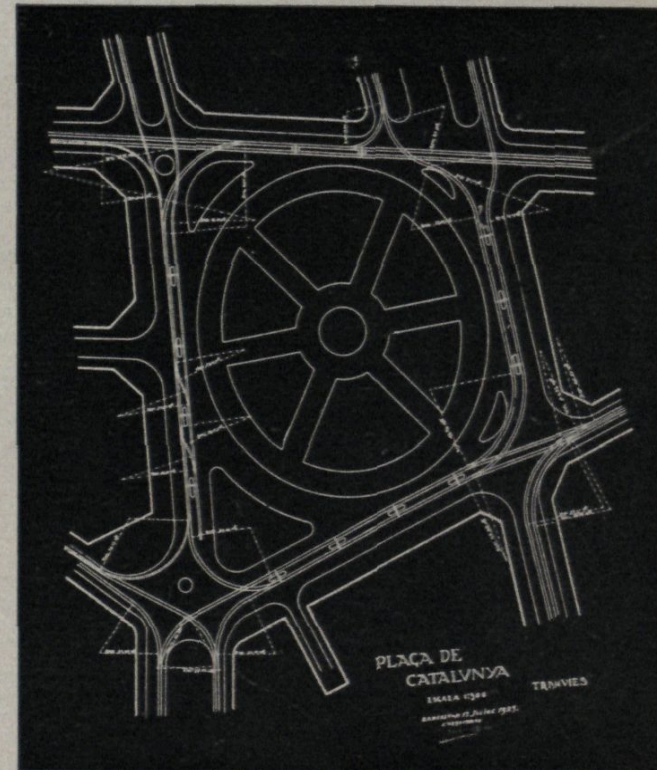
Plànol de la il·luminació per gas

Escala 1/3000

Plànol del vell empedrat i de sa transformació

Escala 1/50

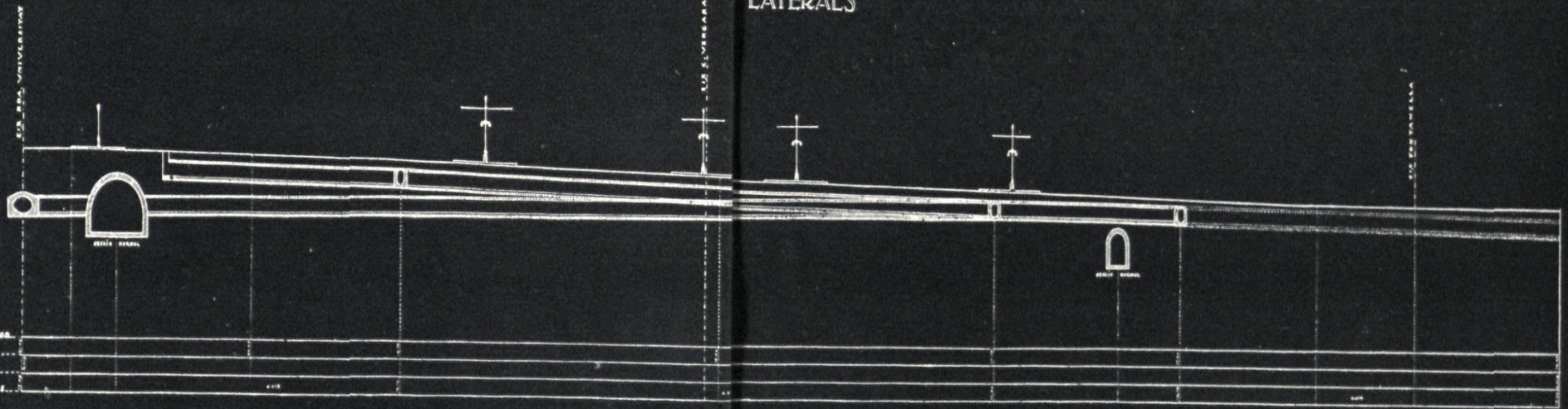
Plànol dels tramvies

Escala 1/5000

RAMBLA CATALUNYA

RAMBLA CANALETA

LATERALS

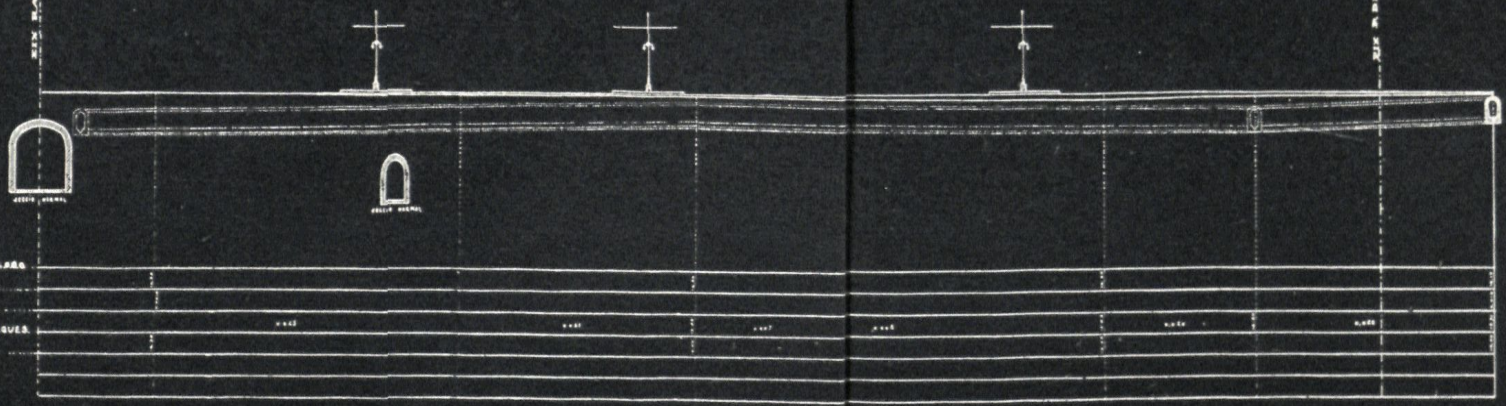

PLA DE REFERENCIA A. 0,000
 COTES PROJECTE.....
 RASANTS.....ID.....
 COTES I RASANTS CLOAQUES.....

RAMBLA

EIX RAMBLA CATALUNYA

EIX DE L'ESPACIA

C. FONTANELLA

PLA DE REFERENCIA A. 0,000
 COTES PROJECTE.....
 RASANTS ID.....
 COTES I RASANTS CLOAQUES.....
 IS TERRENY ACTUAL.....

PLAÇA DE CATALUNYA

ESCALA 1:200.

BARCELONA 27 JULIOL 1921
 L'ARQUITECTE.
 162

Escala 1/1000

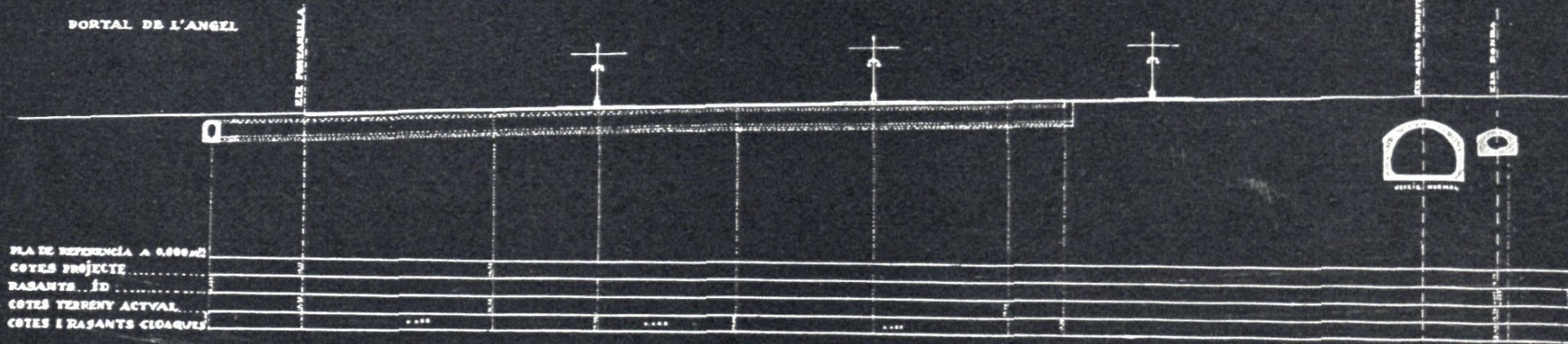

PERFILS LATERALS

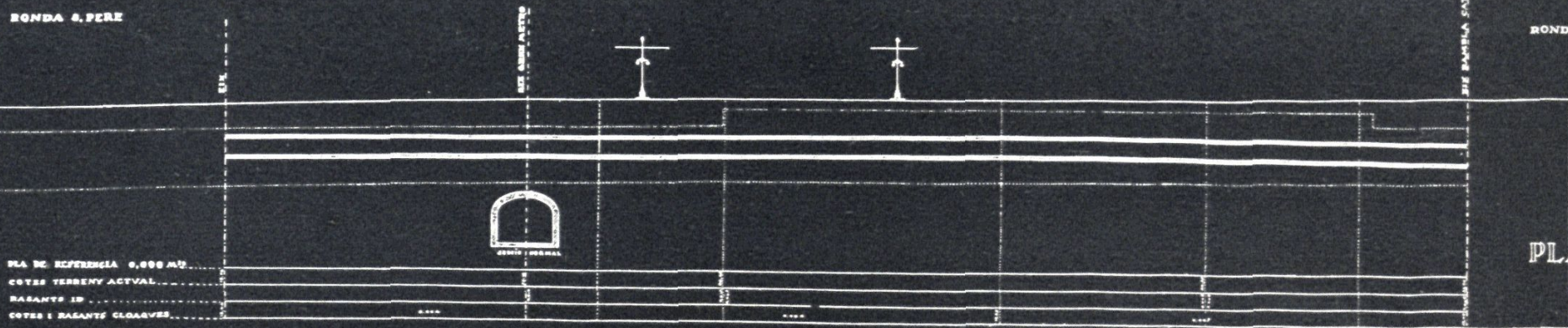
PORTAL DE L'ÀNGEL

R. DE GRACIÀ

RONDA 4. PERE

RONDA UNIVERSITAT

PLAÇA DE CATALUNYA

ESCALA 1:500.

BARCELONA 17 JUNYOL 1923

C'ARQUITECTE

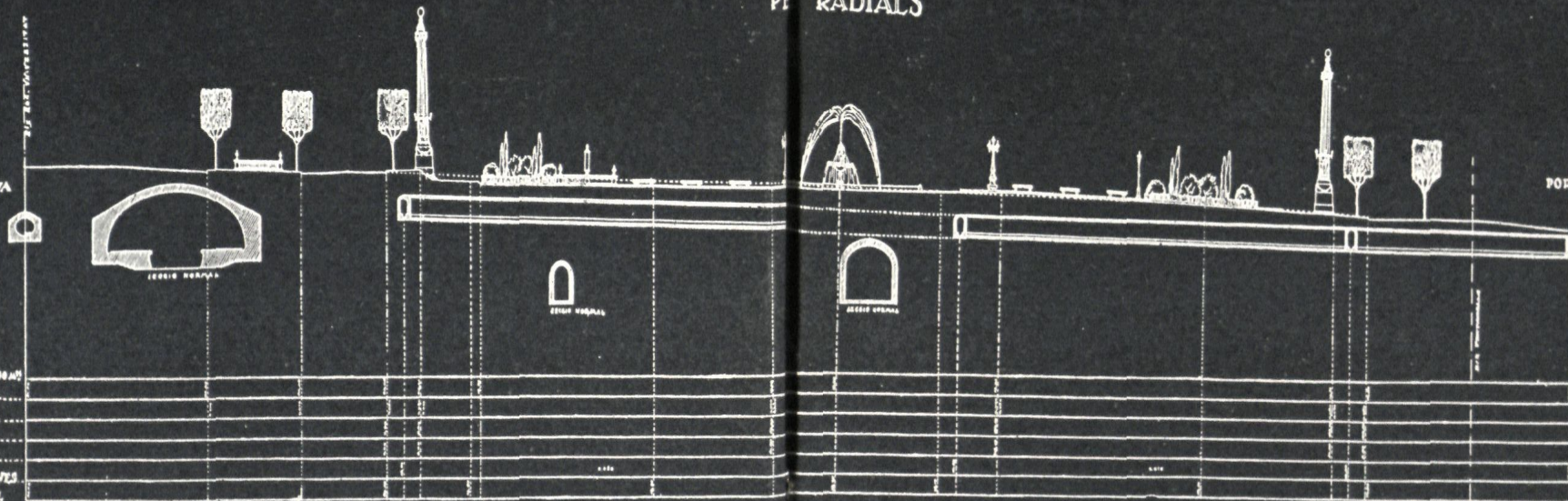
[Signature]

Escala 1/1000
l'Institut Francès
de
IMB

PE RADIALS

RDLA. CATALUNYA

secció B-F

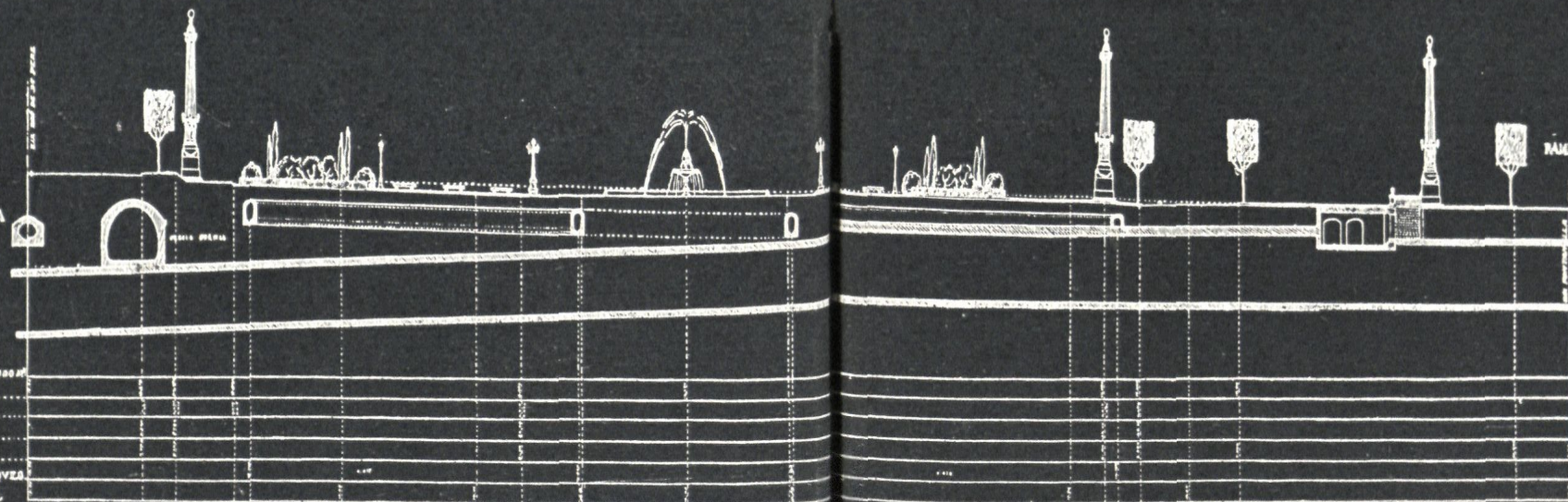

PLA DE REFERÈNCIA A 4000M
 COTES PROJECTE.....
 PASANTS ID.....
 DISTANCIES TOTALES.....
 ID..... PARCIALS.....
 COTES I PASANTS CLOANYES
 COTES TERRENY ACTUAL

PORTAL DE L'ÀNGEL

P. DE GRACIA

secció H-D

PLA DE REFERÈNCIA A 4000M
 COTES PROJECTE.....
 PASANTS ID.....
 DISTANCIES TOTALES.....
 ID..... PARCIALS.....
 COTES I PASANTS CLOANYES
 COTES TERRENY ACTUAL

RAMBLA CANALETAS

PLAÇA DE CATALUNYA

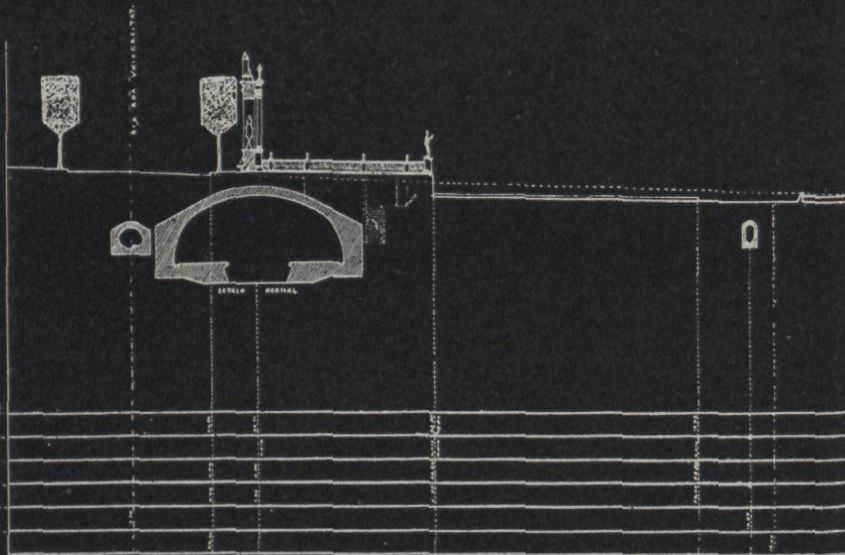
ESCALA 1:500.

BARCELONA 19 JULIUS 1903
 D'ARQUITECTURA
 J. G. G.

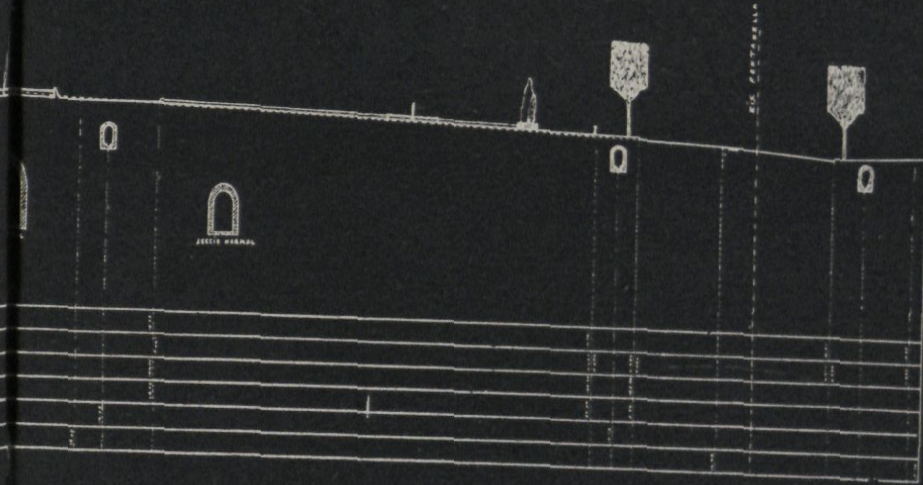
PERFILS LS

HOTEL COLÓN
SECCIÓ A-E

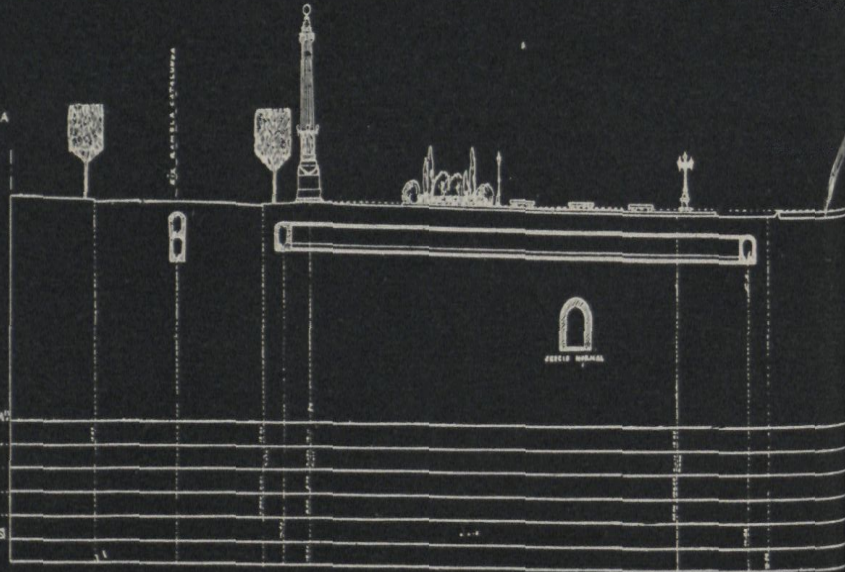

VIA DE REFERÈNCIA A 0,000m
 COTES PROJECTE .....
 RASANTS, id .....
 DISTÀNCIES TOTALES .....
 ... id ... PARCIALS .....
 COTES I RASANTS CLOAQUES .....
 COTES TERRENY ACTUAL .....

CASADORS

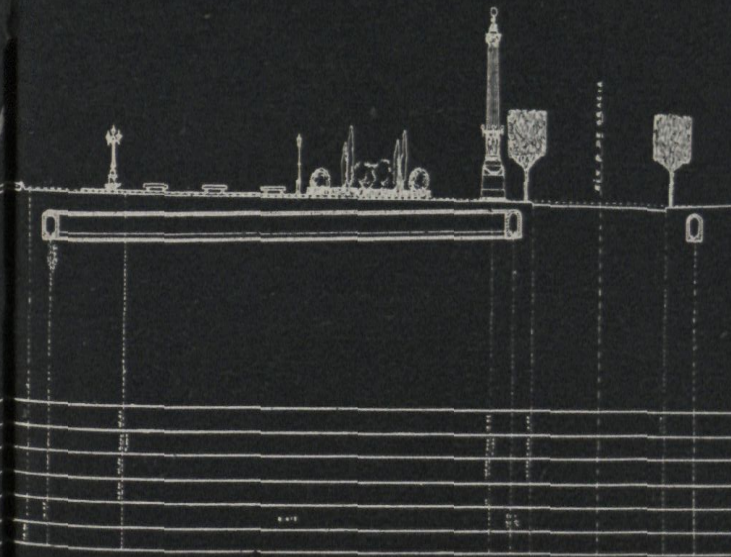

CARRER VERGARA
SECCIÓ C-G

VIA DE REFERÈNCIA A 0,000m
 COTES PROJECTE .....
 RASANTS, id .....
 DISTÀNCIES TOTALES .....
 ... id ... PARCIALS .....
 COTES I RASANTS CLOAQUES .....
 COTES TERRENY ACTUAL .....

CIRCOL EQUESTRE

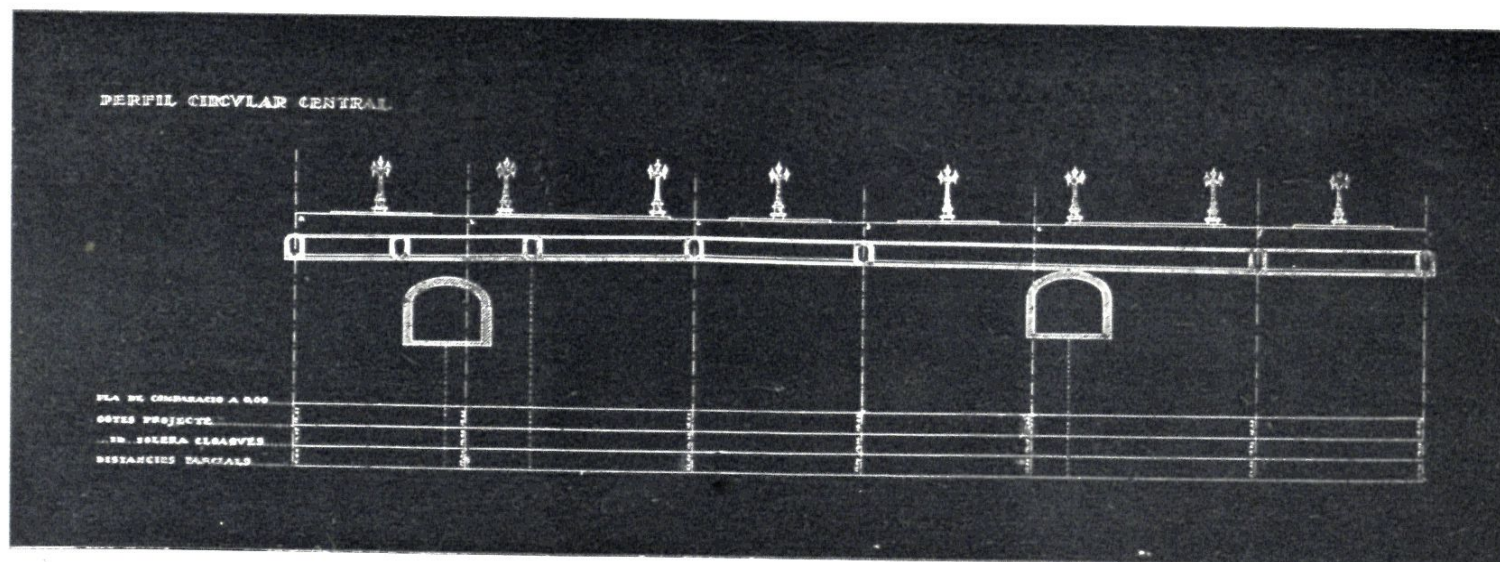

PLAÇA DE CATALUNYA

ESCALA 1:200.

ARQUITECTES J. J. JORDA I J. J. JORDA
CARRER DE...

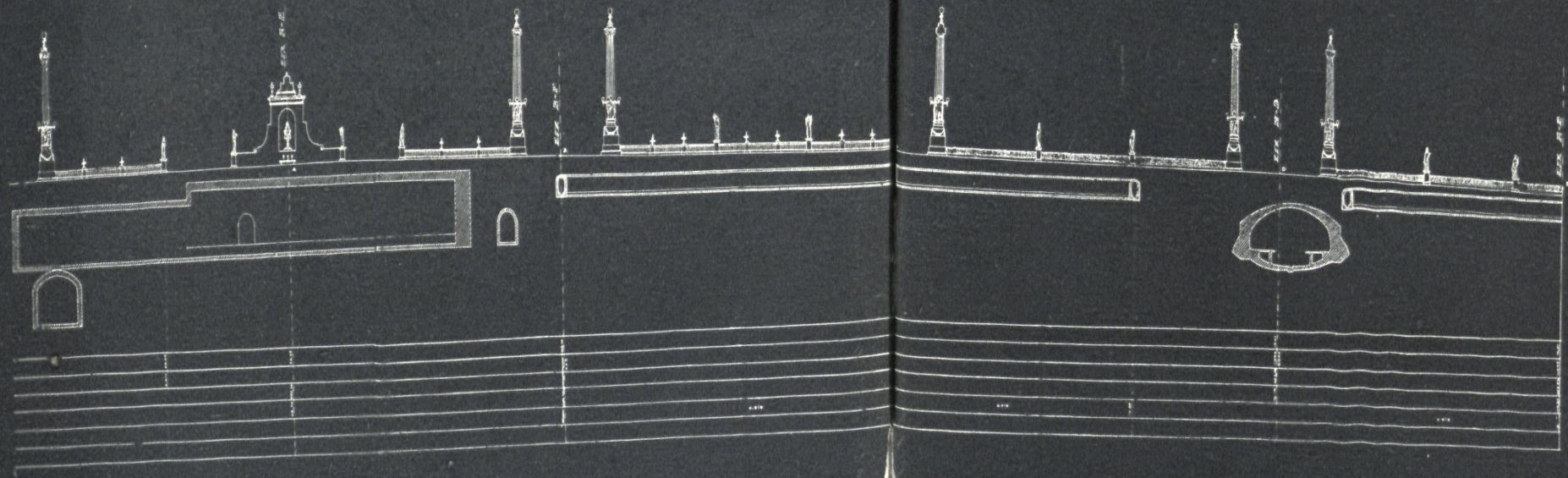
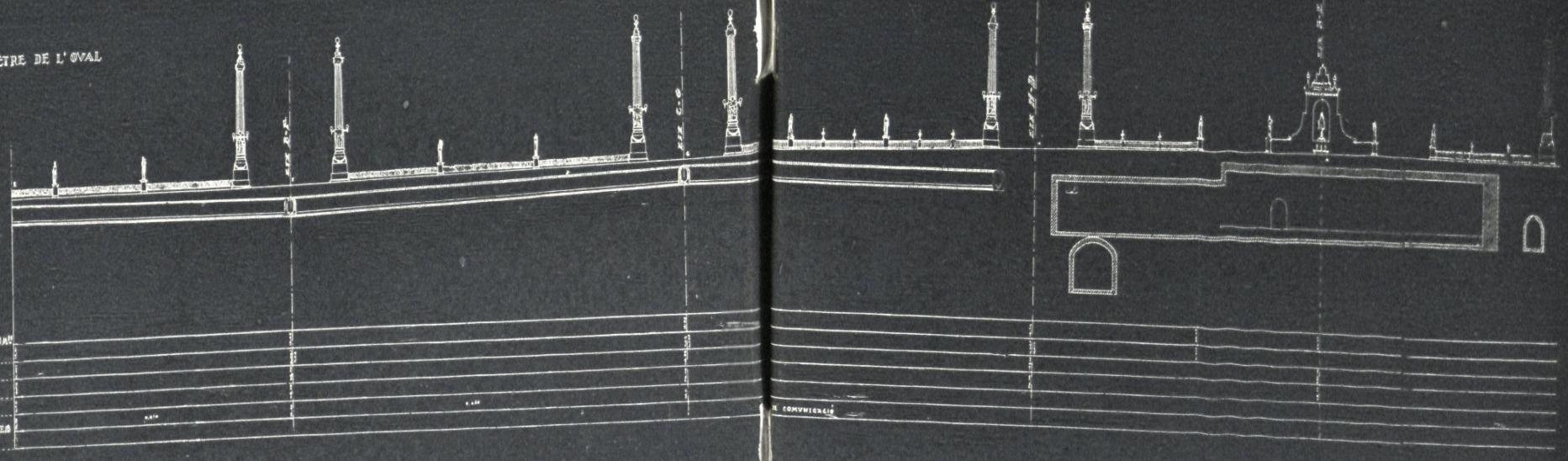

Escala 1/1000

SECCIÓ DEL PERÍMETRE DE L' OVAL

PLA DE REFERÈNCIA A 0.000M
 COTES PROJECTE .....
 RADANTS Id .....
 RESERVANIES TOTALS .....
 Id PARCIALS .....
 COTES I RADANTS CLOAQUES .....
 COTES TERRENY ACTUAL .....

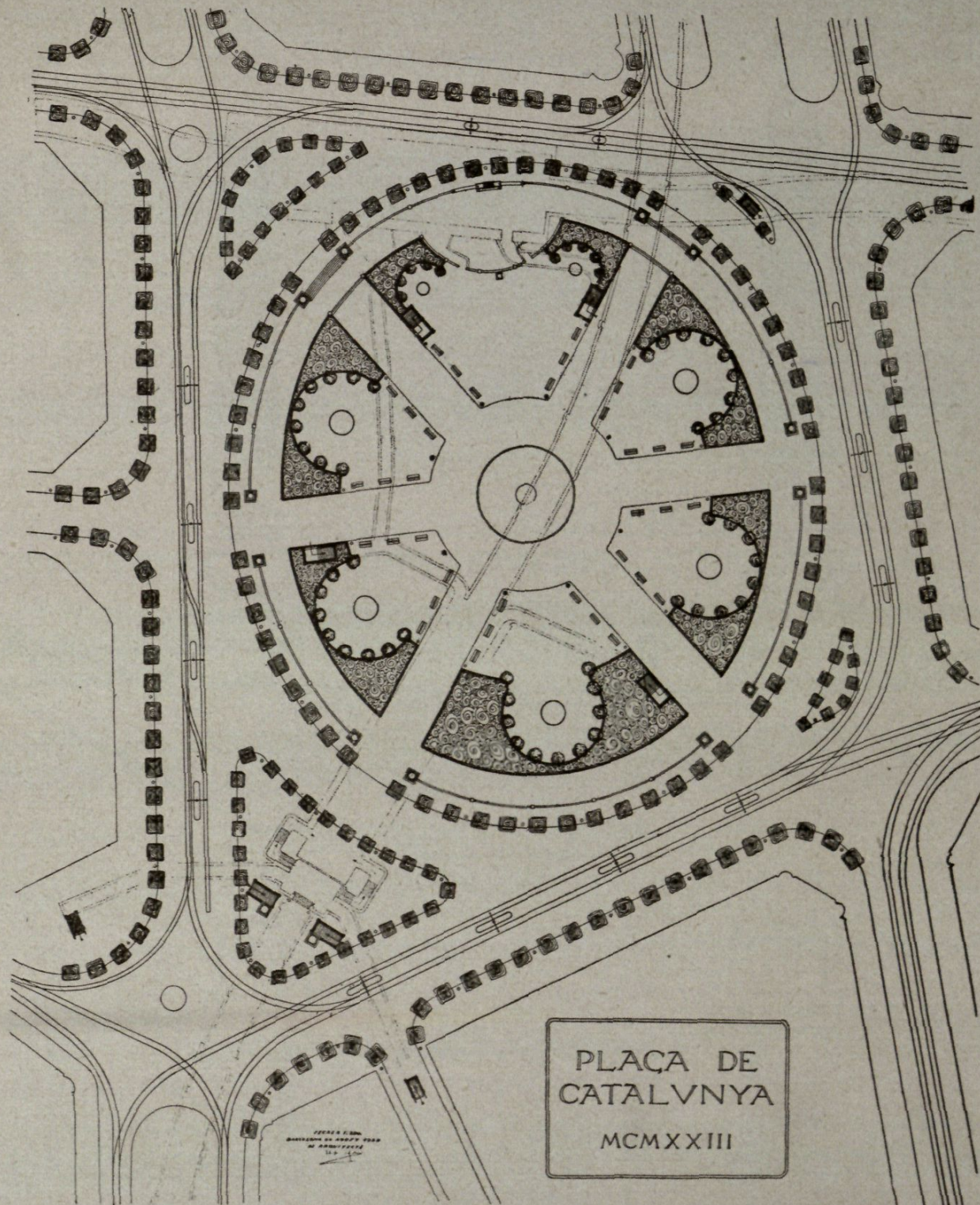

PLAÇA DE CATALUNYA

ESCALA 1/1000

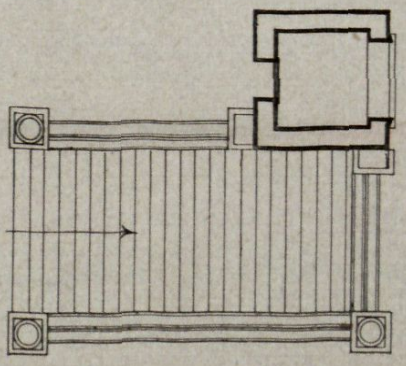
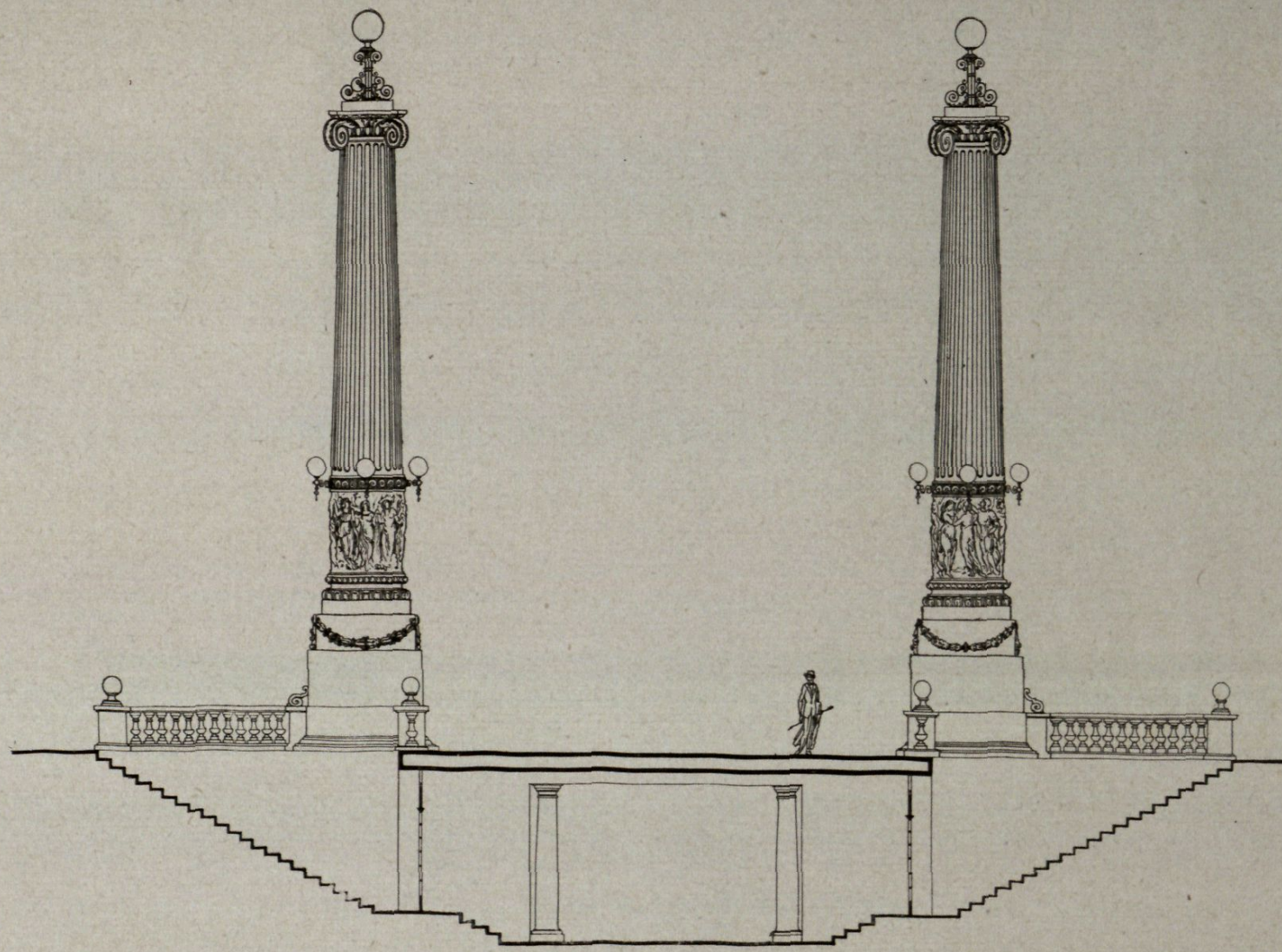
BARCELONA 17 JUNY 1911
 L'ENGINYER
 [Signature]

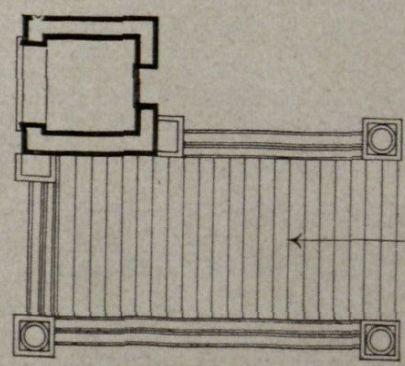
PLAÇA DE
CATALUNYA
MCMXXIII

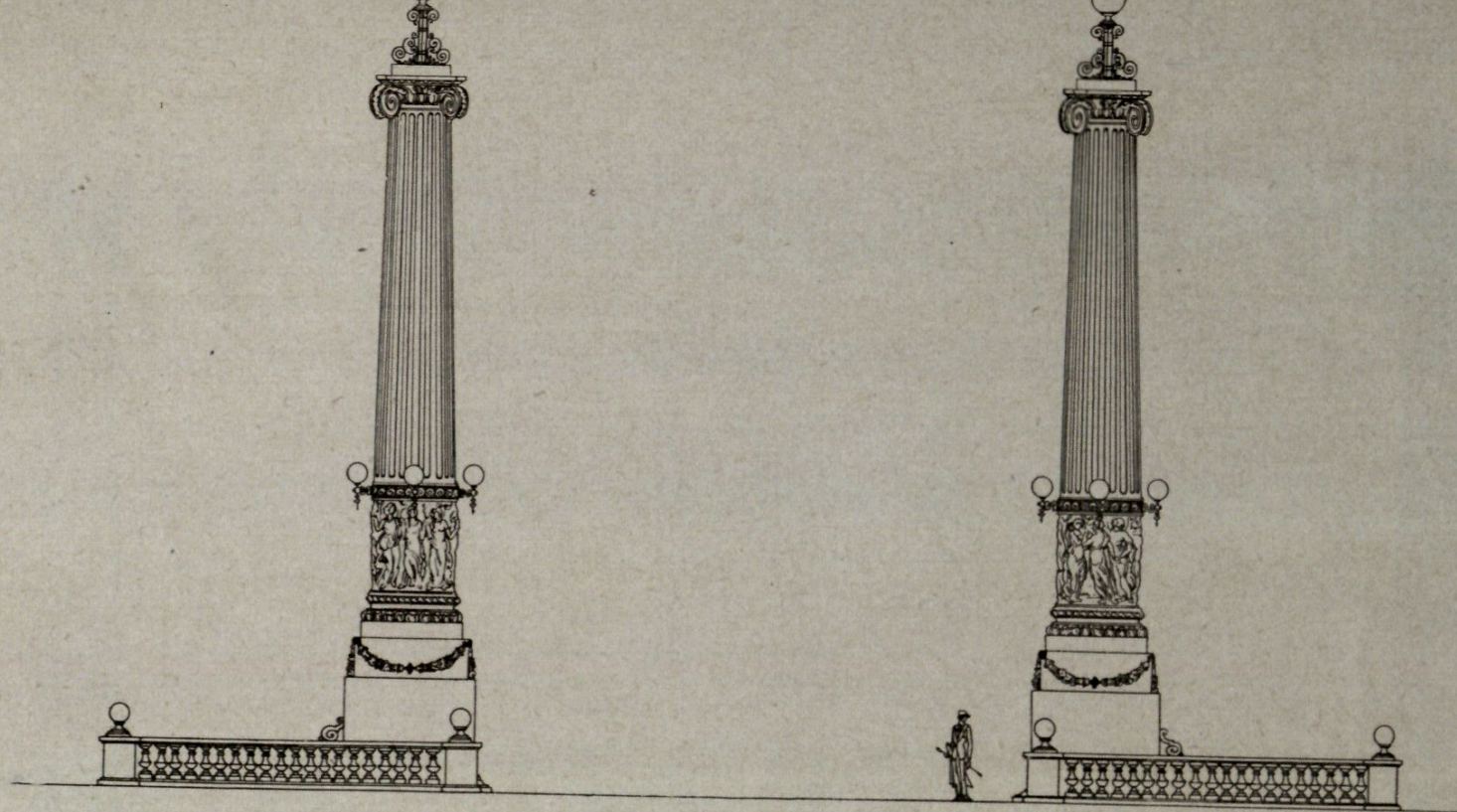
Plànol general
Escala 1/200

Entrada als ferrocarrils
subterrànis

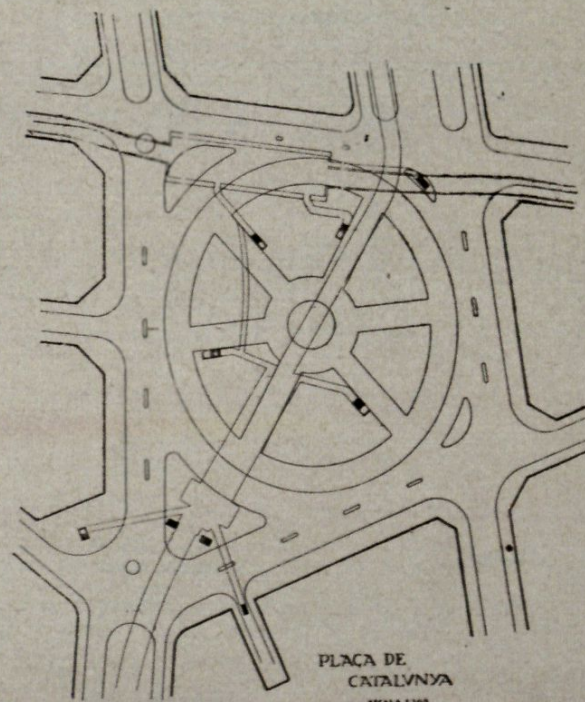
Escala 1/200

Entrada als ferrocarrils
subterranis

Escala 1/200

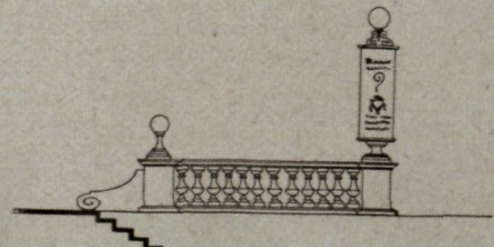
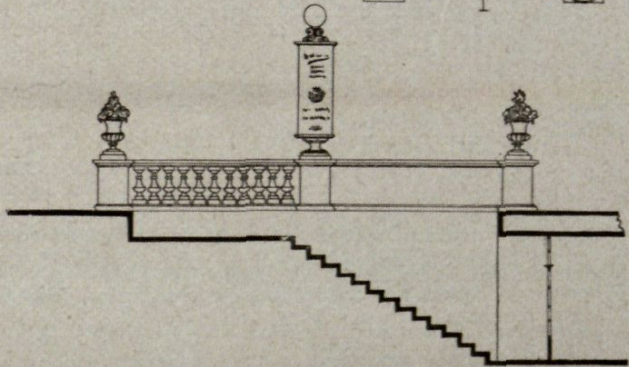
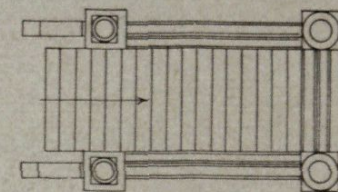
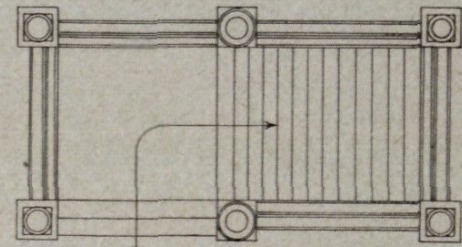
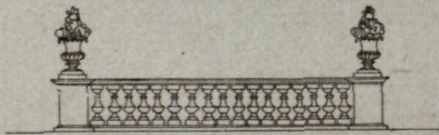
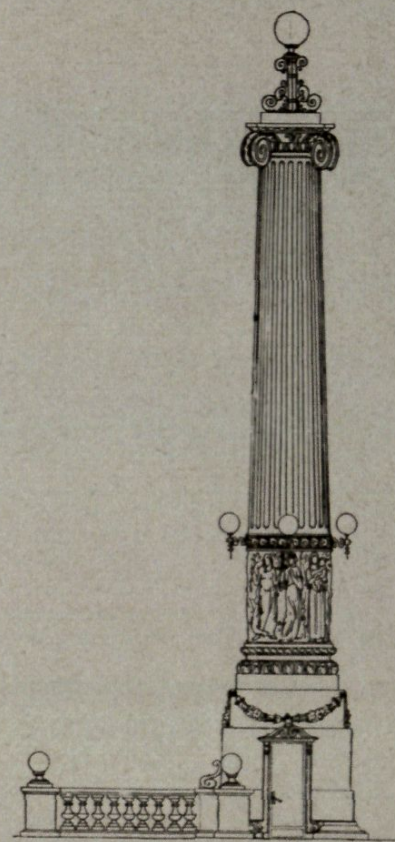
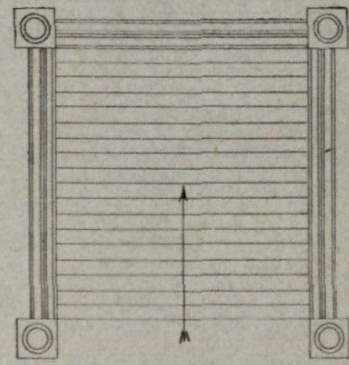
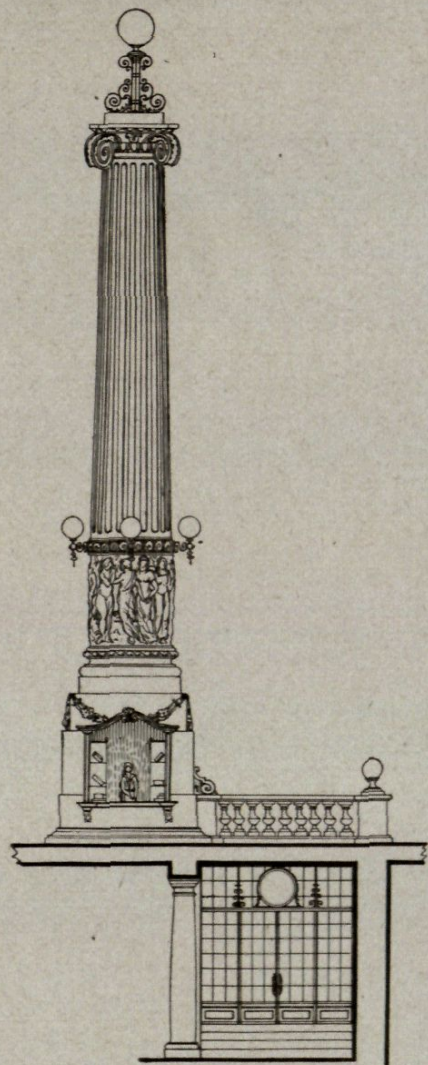
Plànol dels ferrocarrils
subterranis

Escala 1/5000

PLAÇA DE
CATALUNYA

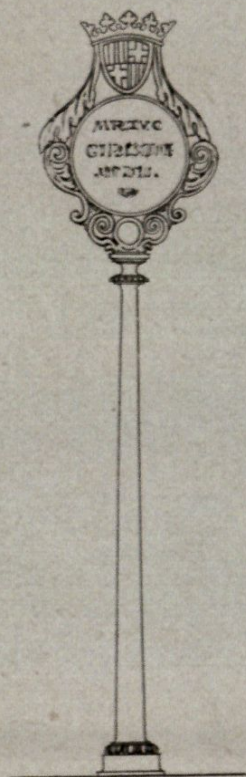
ESCALA 1/5000
MARÇ 1912

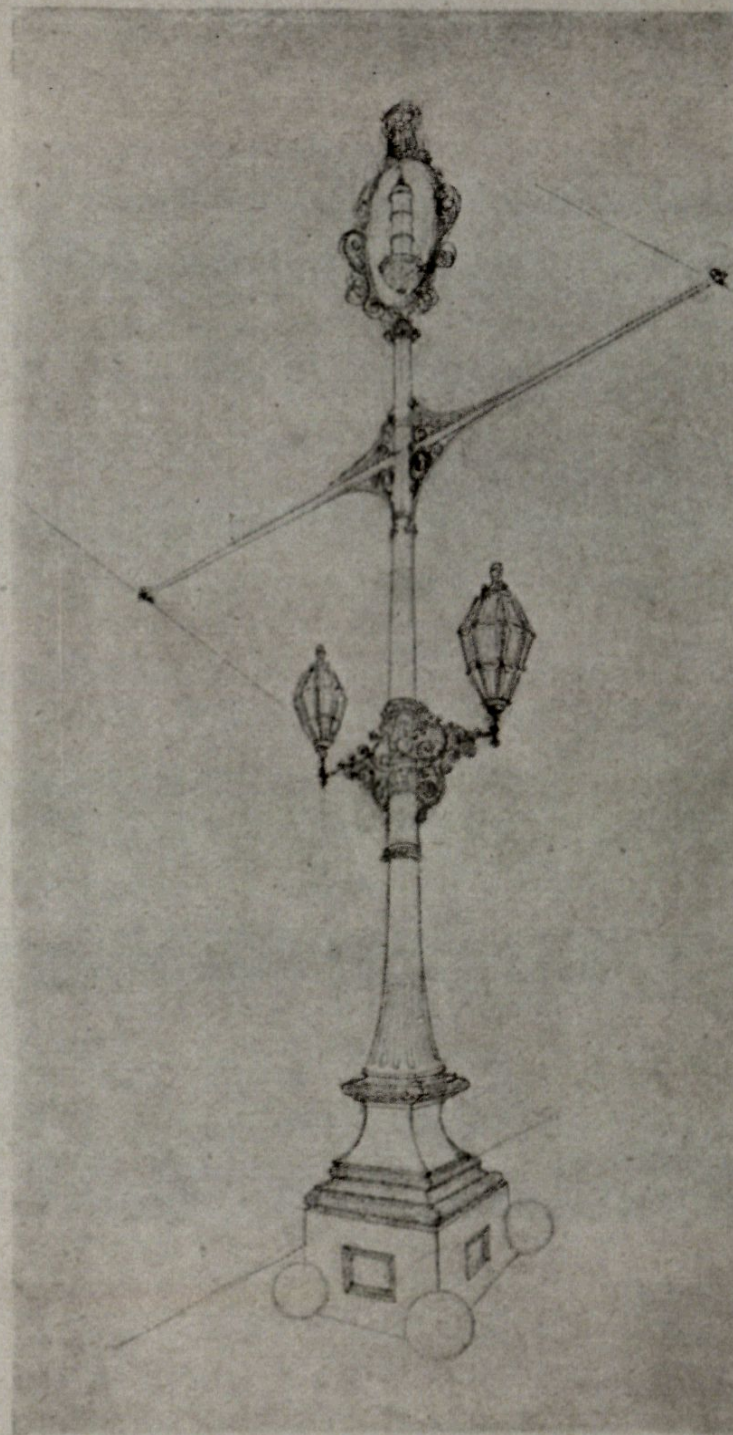

Entrada als ferrocarrils subterrànis

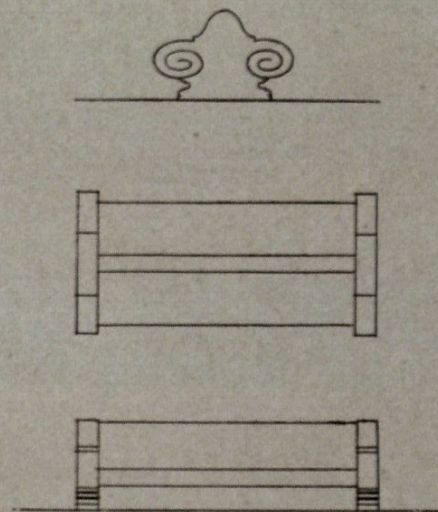
Escala 1/200

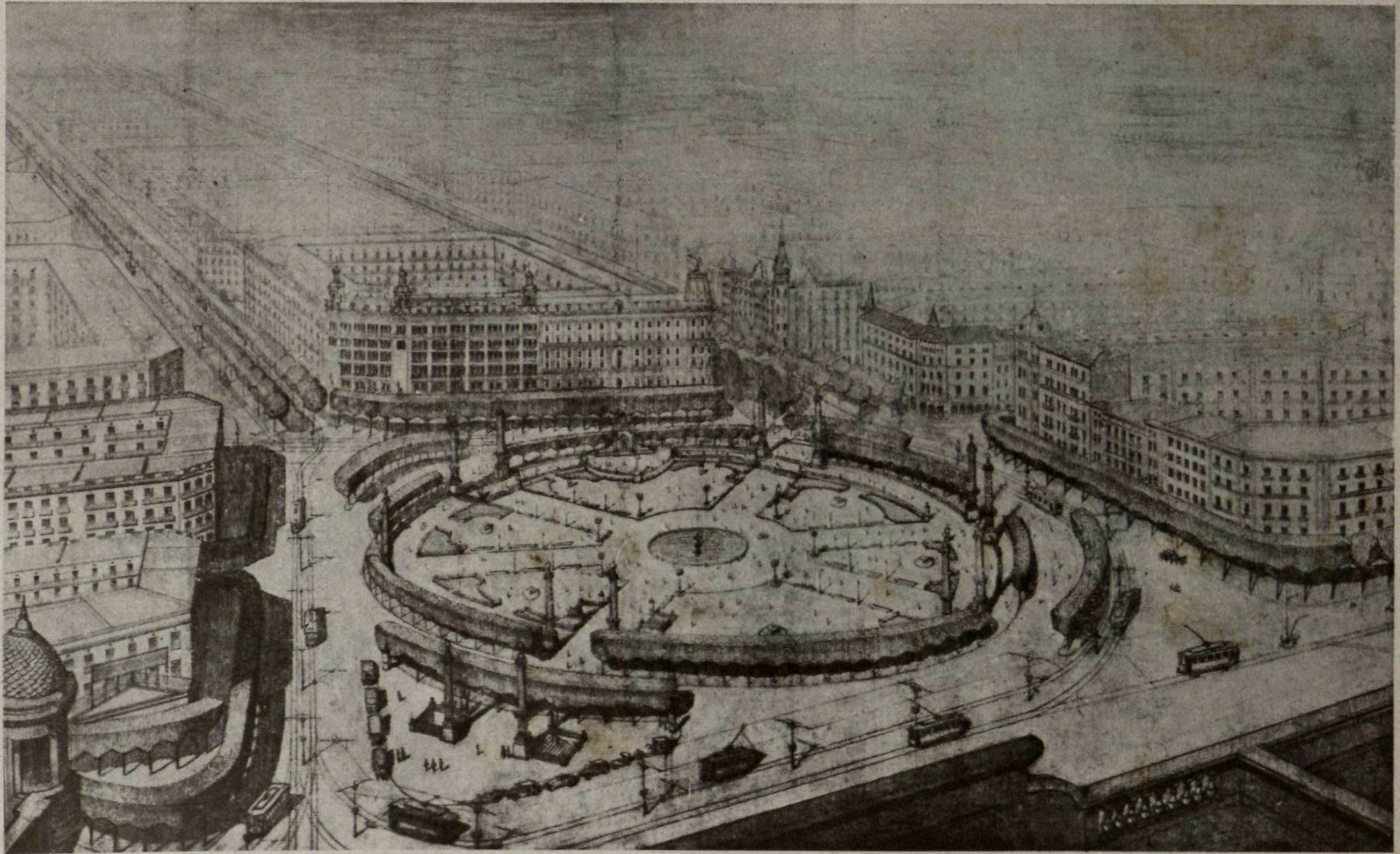
Pal anunciador
Escala 1/50

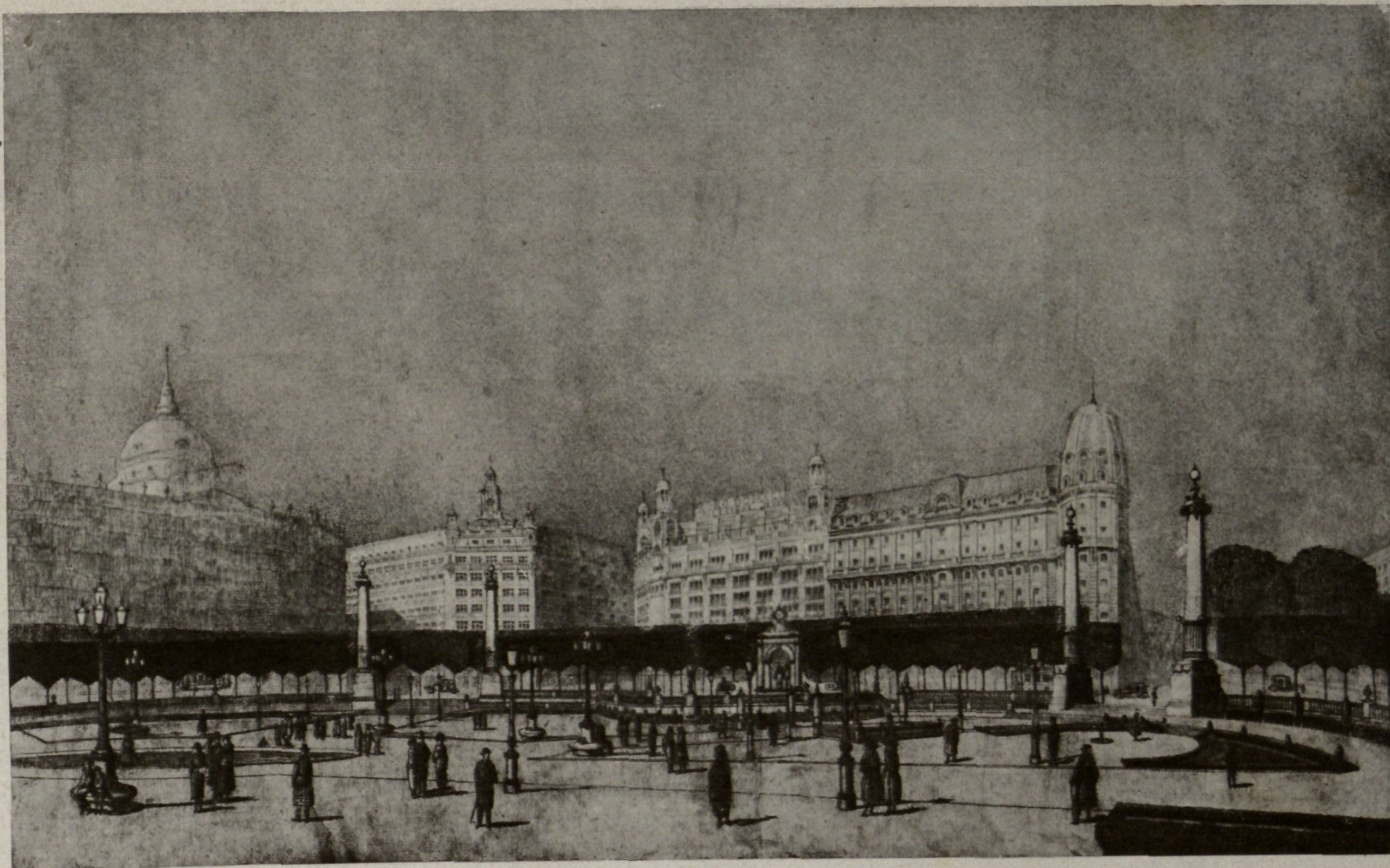
Perspectiva d'un pal sostenidor de cables i de fanals

Banc de repòs
Escala 1/50

La Plaça de Catalunya, segons el projecte. — Perspectiva des del terrat.

La Plaça de Catalunya, segons el projecte. — Perspectiva des de dos metres sobre la plaça.

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Biblioteques
Biblioteca d'Humanitats

DONATIU

UAB

10 406

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Biblioteques

Biblioteca d'Humanitats

BM / 174

EXCLÒS DEL PRÉSTEC

